

СТУДЕНТСКА ДУМА

Броя
5 лв.

Издание на Студентското Дружество
при Висшето Търговско Училище
Отговорен редакторъ: Коста Траяновъ.

Урежда
редакционенъ
комитетъ

Скица: Б. Преславски.

ХРИСТО БОТЙОВЪ.

Съдържание:

1. * * * Голѣмата личност.
2. Ив. х. Желѣзковъ — студентъ — Българскитѣ прометей.
3. Б. Бойчевъ — асистентъ — Христо Ботйовъ.
4. Вл. Сп. Абаджиевъ — студентъ — За неговото дѣло.
5. Хр. Ботйовъ — Хаджи Димитъръ, До моето първо либе и др.
6. К. Траяновъ — студентъ — По стѣпките на свободата.
7. Търг. инж. П. Куртевъ. — Социалистичѣ-утописти.
8. Кир. Ил. Тръпчевъ — студентъ — О. Н. и въпроса за малцинствата.
9. Б. Бойчевъ — асистентъ — Камералното счетоводство.
10. К. Траяновъ — студентъ — Риболовътъ ни по Черно-море.
11. Ник. Мждровъ — Сжщност на кооперативния кредитъ.
12. Б. Кутрянски — студентъ — Студентското д-во при Академията.
13. * * * Студентски вести.

СТУДЕНТСКА ДУМА

Броя
5 лв.

Издание на Студентското Дружество
при Висшето Търговско Училище
Отговорен редактор: Коста Траяновъ.

Урежда
редакционенъ
комитетъ

ГОЛЪМАТА ЛИЧНОСТЪ.

Човѣкъ е вѣнѣцъ на творението. Той е най-висшето сѣщество на земята. И все пакъ, неговия животъ не е свършенъ. Презъ цялия си земенъ пѣлъ, ние се стремимъ къмъ свършенство, безъ да можемъ да го постигнемъ напълно.

Нашата душа жадува хармония и красота. Сърцето ни копнѣе за добро, за истина... Изобщо, човѣкъ, за разлика отъ животнитѣ, живѣе разуменъ, смисленъ животъ, изпълненъ ту съ страдания и скърби, ту съ блаженство и наслади.

Обаче, въпреки всичко, все още »хора« обитаватъ земята. Човѣцитѣ сѣ рѣдкостъ и трудно се намиратъ. Затова, имено, нѣкоя Диогенъ, съ фенеръ въ рѣска и е търсилъ посрѣдъ блѣзъ денъ. Днесъ, човѣкъ е само »свърхъ-животно« и нищо повече.

Всѣки случай, изъ между отдѣлнитѣ народи, човѣчеството винаги е имало пѣтеводни звезди, воплощени въ лицето на Голѣмата личностъ. Нейнитѣ представители сѣ титани, »свърхъ-човѣци«. Това сѣ носителитѣ на прометеевото начало, като Байронъ, Лермонтовъ, Мацини, Петеофи и тѣмъ подобни. Такъвъ е и нашия Ботйовъ...

Презъ време на турското иго, близо петъ вѣка, бѣларския народъ е чакалъ да се роди втори Есхилъ, за да напише трагедия: »Прикования борчески духъ на народа«, докато най-сетне въ лицето на Ботйова, той роди ведно Есхилъ и Прометей.

Истински Месия за нашето племе, разпнатъ върху бѣларската Голгота — Волѣвъ,

за да възкрасне въ душата на цѣлъ народъ и да заживѣе въ смъртта, отъ поколение на поколение »во вѣки вѣковъ« — Ботйова стана живъ кумиръ на младежта у насъ, Боиз на който всички се кланяме.

Като пламенъ апостолъ на свободата и борецъ за правда, той е избранъ за нашъ патронъ, за идеалъ на студентството...

Изборътъ, е повече отъ сполучливъ. Но ние трѣбва заслужено да оправдаемъ името съ което се кичимъ. Ето защо, нека всѣкога бѣдемъ на поста си; будни, ютови, смели да се пожертвуваме за бѣлото на народа си, за свободата на нашитѣ поробени събратя въ недрата на Бабуна и Шаръ, въ дебритѣ на златна Добруджа и тучнитѣ поля на Тракия! Иначе, ние само ще коцунствуваме съ паметта на тоя Великанъ...

Ботйовъ, — тая буйна натура, тоя необузданъ, борчески темпераментъ, е прекрасно съчетание между думи и дѣла, между животъ и творчество, затова винаги ще ни въздушевява и ще крепи нашия духъ въ борбата за »правда и свобода«, въ стремѣжътъ ни къмъ човѣчностъ и свършенство.

Редомъ съ Яворовъ и Димчо Дебеляновъ, той е и най-любимия, най-четения отъ всички наши поети, защото Ботйовъ е писалъ съ кръвъ, а »кръвта е духъ« — казва Ницше въ »Тѣй рече Заратустра«...

— Поклонъ предъ паметта му!

»Студентска дума«.

Ив. х. Желъзковъ — студентъ.

БЪЛГАРСКИЯТЪ ПРОМЕТЕЙ.

„Свърхчовѣка ви вѣщая азъ,
човѣка е нѣщо, което трѣбва
да се надмогне“.

(Фр. Ницше — Тъй рече Заратустра).

Роди се въ началото на 1849 год. (24.XII.1848 год. с. с.) въ красивото балканско градче Калоферъ. Синъ е на учителя Ботю Петковъ, единъ отъ рѣдко интелигентнитѣ и образовани българи по него време.

Юношескитѣ си години Ботйовъ прекарва въ родния си градъ, където получава и първоначалното си образование (до III кл.), следъ което отива въ Русия, където престоява около две години, които играятъ важна роль въ процеса на оформянето на миогледа и таланта му.

Епохата, въ която се роди и живѣе Хр. Ботйовъ, бѣ епохата на българското национално възрождане. Тѣмъ по него време се бѣ получила църковната ни свобода и борбитѣ за политическа такава бѣха въ разгара си. А въ Русия пѣкъ току що се бѣ премахнало крепостничеството и либералскитѣ крѣжжози се въодушевляваха отъ творенията на Писарева, Достоевски и др. подобни. Всичко това не можеше да не окаже голѣмо влияние и върху Ботйова, който и безъ това изпиталъ върху си неправдата да бжде подъ турско иго, пригърна отъ сърдце идеята да се отдаде всецѣло въ служба на народа си.

Отъ тоя моментъ неговото лично „азъ“ изчезва, то се притопява въ голѣмото „Азъ“ на неговия отруденъ и онеправданъ народъ, частица отъ който бѣ и той. И той напусна образованието си и се отзова въ България за да започне службата си като водачъ на народа.

Следъ кратковременно учителствуване въ Калоферъ, Ботйовъ се отзовава въ Румѣния, където застава начело на революционния комитетъ, като същевременно редактира и вестникитѣ „Гайда“, „Будилникъ“ „Дума на българскитѣ емигранти“ и др.

Презъ тоя, именно, периодъ на живота на Ботйова се започва и неговото поетическо творчество. Той е поетъ по душа и призвание... Нему не бѣха известни трактатитѣ на Боало и др. п. относно поетичното творчество (L'art poetique) и при все това той по усетъ ни даде едни отъ най-хубавитѣ стихотворения въ нашата литература, както по съдържание, така и по художествена разработка. Защото стихове като този:

„Настане вечеръ — месецъ изгрѣе
Звезди обсипватъ свода небесенъ;
Гора зашуми, вѣтръ повѣе, —
Балканътъ пѣе хайдушка пѣсенъ!“
ще пребжднатъ презъ вѣковетѣ.

Мнозина разглеждайки литературното творчество на Ботйова раздѣлятъ това последното на: лично, патриотично и обществено, споредъ мене, обаче, такава едно дѣлене е не само неправилно, но е въ противовесъ съ самата действителност.

Отъ двадесетѣхъ стихотворения, които поета ни остави само две отъ тѣхъ иматъ личенъ характеръ, и въ сжщностъ това сж първитѣ му опити „Ней“, „Майчи си“.

За да подчертая горното си твърдение, азъ посочвамъ и на факта, какво презъ цѣлия си животъ Ботйовъ е живѣлъ само за своето отечество и народъ и като така, лични интереси той почти е нѣмалъ и всѣкога ги е отбѣгвалъ.

Разпаленъ патриотъ и борецъ въ живота противъ вѣковния тиранинъ, той не можеше да не бжде такъвъ и въ своето поетично творчество. То е пропито съ високи национално-патриотични мотиви. За него нѣмаше по-висша цель отъ тая да бждешъ въ служба на народа си и по-голѣмъ кумиръ отъ тоя да умрѣшъ за свободата на родината си.

„Тозъ, който падне въ бой за свобода,
той не умира: него жалѣятъ
земя и небо, звѣръ и природа
и пѣвци пѣсни за него пѣятъ.“

Така поета самъ предсказа собствената си сждба. Сждба на бунтовника, геройски загиналъ за свободата на своя народъ.

Въ Ботйова ние срѣщаме едно идеално съчетание на поета съ бунтовника. До като първиятъ по природа носи въ сърдцето си една голѣма любовъ къмъ цѣлия свѣтъ, цѣлото човѣчество а най-вече къмъ роба, вториятъ — по призвание питае една дълбока умраза къмъ тиранитѣ и потиснитѣ. Тукъ именно е самобитното у Ботйова — умело съчетание горещата любовъ съ стихийната умраза. На тая последната ние дължимъ стихотворенията му „Борба“, „Моята молитва“, „Патриотъ“ и др.

Накрай остава откритъ въпроса защо българското студентство избра за свой патронъ и вдъхновителъ Ботйова — отговора е единъ — затуй защото това последното е близко по душа съ идеитѣ на Ботйова. Доказателство: масовото напускане на университета въ 1912 и 1915 год. за да се вземе участие въ освободителнитѣ войни и безкрѣстнитѣ студентски гробове по македонскитѣ чукари и добруджанскитѣ полета.

Но той мина неразбранъ и най-вече измаменъ, вѣчната трагедия на изключителнитѣ личности у насъ, чийто орисъ е: за съвременницитѣ си да бждатъ „безумци“, а за тия които идватъ следъ тѣхъ: идеалъ, откровение, легенда.

Несъмнено е, че Ботйовъ бѣ една изключителна, една гениална личностъ, надраснала настоящето, за да живѣе далече съ бждащото на цѣлия народъ, на цѣлото човѣчество. И именно това надрасване иде да оживотвори днесъ въ съзнанието ни великото себеотрицание на Хр. Ботйовъ — себеотрицанието на сврѣхъ-човѣка — идеала на бждното.

Б. Бойчевъ — асистентъ.

ХРИСТО БОТЙОВЪ.

Изпълни се пророчеството твое — живъ си ти,
и ще живеешъ въ сърдцата млади и горещи,
със смъртта си подвигъ обезсмъртилъ —
единственъ ликъ предъ който всички палимъ свещи.
Е. Б.

„Алтънъ — Калоферъ — Одеса — (Турско) — Румъния — ето сѣдбоносния пътъ на Ботйова. Хайдушката пѣсенъ на хайдушкия Калоферски балканъ — и смѣтнитѣ блѣнове на детската душа за подвизи; революционната мисль на угнетения северъ — и поривитѣ на юнашкото сърдце къмъ себепризнание и жертва; грозната действителность подъ най-грозната тирания въ свѣта — и купнението на самосъзнания се граждани „за правда и свобода“: ето непобедимата стихия, която изхвърля Ботйова на чуждия брѣгъ.

Елегичното стенание на Коджа-Балкана е нейна прелюдия, Русия и Румъния сѣ нейни трогателни перипетии, Вѣслецъ е нейнъ погресно-патетиченъ завѣршекъ.

И — живъ е той, — въ тая безсмъртна поема! — И всѣкога е неговъ празникъ“.

* * *

Отъ този потресно-трагиченъ завѣршекъ изминаха много години презъ които историята записа дати на много кръвь и безчлвѣчностъ, записа много скръбни дни въ устрема ни къмъ обединение. Времето е заличило отъ съзнанието много нѣща, много благородни пориви, много имена... Ще минатъ още десятки, стоици, хиляди години и въ глѣбинитѣ на вѣковетѣ ще потънатъ забравени имена и събития. Ала този огроменъ потокъ на забравата нѣма да може да отвлече въ вълнитѣ си великото име, спомена за единъ легендаренъ подвигъ и пламъка на най-дивнитѣ пѣсни на единъ народъ. Несъкрушимъ и величественъ ще сияе отъ вѣкъ на вѣкъ образътъ на Христо Ботйовъ и този образъ ще израства все по-моощенъ, по-значителенъ въ душата на поколенията и въ сърдцата на всички ония, които намиратъ въ неговата поезия, едно откровение, а въ трагичната му кончина чувствуватъ голготската мжка на единъ народъ, който отъ паметивѣка носи тежкия кръстъ на странната си орисъ. Името на героя който проля кръвта си всрѣдъ майскитѣ шипки на планинскитѣ чукари въ името на най-великата идея, навѣки ще се носи отъ уста на уста като легенда, откриваща единъ приказенъ миръ на робство и тегло, която звучи като митъ, въ който се вижда Полубога на скръбното минало... Никога времето не ще отнесе въ забвение спомена за него и плеадата народни синове, които съ чуждо за днешнитѣ времена себепризнание, окъпани въ рѣдъкъ идеализъмъ, съ оржие въ ръка или съ революционно слово кръстосваха нѣкога страната и оросяваха съ своята кръвь поля и гори, отиваха на явна смъртъ въ борба противъ една империя и слагаха коститѣ си предъ олтаря на свободата.

Името на Ботйова е днешенъ и утрешенъ кумиръ, а словото му вѣченъ викъ къмъ разруха и градежъ и призивъ къмъ правда. Роденъ въ дебритѣ на балкана, закърменъ въ днитѣ на най-

черна тирания и израстналъ всрѣдъ коравитѣ и сурови нужди на народа, всрѣдъ неговитѣ мжки и страдания, очитѣ му потърсиха свободата, а мошната му десница се издигна да прогони рабството и неволята. Балканътъ отля въ душата му своята волность, даде му своята мошь на исполнѣ и вдѣхна устрема къмъ подвигъ. Рожба на тъмно и жестоко време, когато цѣлия животъ бѣше повитъ въ лосивѣлата дрипа на робската неволя, Ботйовъ можѣ съ ясността и широтата на своя интелектъ и дълбочината на чувството си, не само да разбере мжкитѣ и страданията на народа, но и да предугади и предначертае съ мисль и дѣло неговото бъдаще. Суровитѣ условия въ които той е билъ захвърленъ, а сжщо така и вродената жажда къмъ правда и свобода на сж могли да не оформятъ и закалятъ чрезъ своя огнь могъщъ духъ, пламена вѣра и тиганиченъ устремъ въ неговата борческа личность. Никой другъ отъ нѣкогашнитѣ борци не съчета тъй силно и ярко въ своята душа идеята за политическа свобода съ мечтата за единъ новъ и пълненъ съ радости животъ, както това стори Ботйовъ. Съ ненадмината до сега стихийна сила той развѣ знамето на борбата и мощно призова подъ него всички родни синове, които прокудени отъ тиранския ятаганъ мечтаеха да сложатъ коститѣ си за възтържествуване на свободата и правдата. Щастливото съчитание на възвишената и крилата идея съ подвига и дѣлото за нейното гържество, ще издига все повисоко образа на оня, който ги въплоти и окръжавайки го съ неземенъ ореолъ ще го сочи като идеалъ за подражание на сегашни, близки и далечни поколения.

Не можемъ да не посочимъ характерната черта у всички дейци презъ освободителната епоха, която ги прави, близки до сърдцето и скъпи на всѣка българска душа; че въ тѣхъ е въплотенъ подвига на нацията за свободенъ животъ, че отъ тѣхъ се излъчва съ ослѣпителенъ блѣсъкъ дълбоката обичъ къмъ народа и силната имъ привѣрзаность къмъ него. А Ботйовъ долови и разбра неоспоримата истина, че живота ражда красота и добруване всѣкога когато презъ дѣлото и подвига свети човѣчността. И наистина, ако има нѣщо което да издига Ботйова и днесъ до най-великата личность въ тъмния небосводъ на нашия робски животъ, то е преди всичко човѣка — жестокъ и безпощаденъ къмъ злото и неправдата и благороденъ и добъръ къмъ всичко което не нарушава хармонията въ живота.

Една непрекъсната и жива връзка на човѣчностъ минава презъ живото и творчество. Задъ всѣко негово дѣло получило въплотение въ реалността или въ поетическа творба, проглежда образа на човѣка обреклъ себе въ беззаветно служене на своитѣ братя, които учеше „силно да любягъ и мразятъ“. Тази сжщата любовъ го зовеше

да слезе въ низините на живота където гърми страшен гняв: тежък, безпомощен, жесток и кървав. Не ли тази любов го накара да се доближи до дълбините на народната душа, да извади от там елементите на постоянен купнеж към волност и свобода, да ги направи свои и изрази въ смели и оригинални образи? Не ли тя му даваше възможност да долавя не само това което е настроение и духъ на времето, но и онова типично и постоянно което живее въ душата на народа и е връзката между вчера днесъ и утре? Не ли тя го накара да издигне смъло мощна дѣсница за да сине съ мечъ окървения престолъ на тиранията и върху сгрошените вериги на роба и въ лжките на свободата да изгради свѣтлото бѣдаче на Родината? Заради тази любов неговата душа не еднѣжъ се гърчи върху живия вжгленъ на народната мъка, заради нея тя горя до безумие, бори се и се саморазкъса всрѣдъ дима и пепелта на пожаригъ въ които бѣше хвърлено неговото бедно племе. Заринатъ въ нея, преследванъ отъ тираниитъ, терзанъ отъ тѣлото безчувствие на голѣма частъ отъ сънародниците си, Ботйовъ не пречупи своята воля, не преломи своя огненъ духъ който подхранваше удивителната му активност и не го оставяше никога на покойствие—нико на младини въ България, нито прокуденъ въ Влашко, кждего цѣлата негова мисль е заета съ велико-замислено дѣло. Особено въ навечерието на героичния подвигъ въ Вратчанския балканъ, превърнатъ цѣлъ само въ мисль, тичалъ е отъ кафечо на кафене, отъ къща на къща да навизда, да разговаря, да подсеца и да разпалва бѣдащите си другари. . . . Смелата и заветна идея която отдавна е мѣчала духа му като таенъ демонъ се е била вече въплотила въ него.

Народгъ го излъчи изъ своята срѣда, сѣдбата го описа да бѣде неговъ идеенъ изразителъ, а Балкангъ отлѣ въ душата му своята волност и пѣсенъ за свободенъ живогъ. Затова Ботйовъ бѣ и си остава и до днесъ най-голѣмия, най-великия нашъ поетъ-бунтовникъ който народа откърми съ кръвъ и мѣко отъ своята наранена и продупчена грѣдь. Той носеше въ душата си неговитѣ устремъ, изостряше ги въ огъня на своята воля и олѣнати върху лѣка на народните сграниция и гнѣвъ ги отправяше дълбоко въ самото сърдце на живота. Рожба на този вихренъ устремъ къмъ „правда и свобода“, самъ въплотение на бунта, той поведе на пристѣплъ шепата прокудени въ Влашко народни синове не само съ огъня на своето дѣло, но и съ тежкия мечъ издигнатъ да посече многозѣбата челюсть на злото и да сгромоляса хищното тѣло на тиранията. Непоколебимата му воля, огненъ духъ и наболѣлата му душа отъ къпящия се въ собствената си кръвъ отсамъ Дунава народъ, родиха въ сърдцето му трагичната жажда за смъртъ: „на смъртъ братко, на смъртъ да вървимъ!“ И смъртъта дойде да освети неговото дѣло върху озбениитѣ канари на Вола: юнашки, жестоко и достойно. Така той записа съ своята кръвъ дѣлото на свободата въ сърдцата на днешни утрешни поколения и чрезъ смъртъта си се обезсмърти.

Устрема къмъ свобода се проявява у Ботйова не само въ реалните форми на живота, но и въ неговото поетическо творчество. Робските вериги

тѣрѣва да се разкъсатъ не само съ мечъ, но и съ пламенно слово. Съ размаха на голѣмъ талантъ, творческиятъ му духъ раздра посивялата дрипа на всекидневното и призова народа къмъ пробуждане и освобождение като хвърляше жуелъ и презрение къмъ тиранигъ. Той бѣше истинска рожба на своето нерадостно време, слѣзе въ низините на живота и посрѣдъ суровата негова реалностъ приобщи своето бунтарско сърдце къмъ онова на народа, чу неговитѣ вопли и стенания, долови нуждитѣ и стремежитѣ му, видя реалния му образъ—голъ, босъ, обруганъ и подтиснатъ. . . . Неговиятъ буренъ живогъ прострѣ своитѣ пламъци и въ самата му поезия която догонваше целѣта на живота му—освобождението на Майката робиня. На нея той обрече себе си, за нея той разсипа всичките си духовни сили, а последното негово желание, колкото и велико толкова и трогателно, бѣ да бѣде нейна саможѣртва въ името на утрешното и добруване. Ботйовъ остана вѣренъ на себе си, зашото живя и въ живота и въ поезията си „за честъ и воля да мѣсти, добруму добро да прави“. Иначе и не би могло да бѣде за този, който тича на гласъ народенъ“. Той не можеше да не втикне прѣстъ въ раната, тамъ където „крѣста е забитъ въ живо тѣло“, затова той и не коленичи предъ безсилието и ужаса и не избѣга отъ това царство на гнѣтъ и сълзи.

Неизказана мъка гори въ поезията му, тя се ражда отъ апатията на частъ отъ народа къмъ всенародното дѣло, отъ подлостъ и гнусно изменничество и пада въ душата му като тежъкъ чукъ. Тя пламва, загорява въ общия пожаръ и тогава силата на неговото поетическо-чувство му подсказва, че тамъ където ще се повали тиранията ще се роди началото, великото начало на свободата. Въ тази трагична жажда за свобода прѣзъ дѣлото и смъртъта Ботйовъ чувства своето безсмъртие: „Този който падне въ бой за свобода, той не умира“. Интензивността на неговото чувство и яркостта на образитѣ правятъ поезията му ненадмината, горяща, мощна и велика, защото тамъ живота и творчество, мисль и дѣло се сливатъ въ едно—поета, публициста, художника—творецъ и човѣка получаватъ своя синтезъ, своята художествена и жизнена реализация. Тѣ изгряватъ като грамадно слѣнце което вѣчно ще изпраща огненитѣ стрели на своята мощъ и обаяние въ душитѣ на бѣдащите поколения. . .

И умраза къмъ „тази турска черна прокуда“, и жалба за младостта, и мъка по „бащино огнище“, и скръбъ за поробенъ народъ, и неудържимъ възторгъ отъ това, че той вече нарамва пушка и на гласъ тича народенъ. — звучатъ въ бойните му пѣсни въ които той изказва и предчувствието си, което не веднажъ го спохожда: „Азъ може младъ да загина“. Наистина, неговото предчувствие се сбѣдна—Ботйовъ загина при свѣтла майска утринъ всрѣдъ балканитѣ които силно мечтаеше да види свободни, но загина тленното, не и подвига, идеята. . .

И все още около неговата героична кончина витаятъ различни догатки, тя е все още легенда! Сѣкашъ гатанка е заключила истината около края на скѣпия роденъ синъ. Нашата робска история не познава по-голѣмъ трагизмъ отъ неговия животъ,—тогава малцина сѣ плакали за него! Роб-

скитѣ души не сж могли да схванатъ величието на неговия подвигъ, саможертвата за брата — робъ не е била разбрана.

Надъ безбрѣжната родна степъ навѣки ще грѣе огнената звезда на скжпия преданъ синъ, алтънъ—калоферския мечтателъ, който дойде всрѣдъ тъмнината на трагичното минало, за да огрѣе като метеоръ, да разтвори страницитѣ на своя животъ, който днесъ е златна приказка лелеяна като скжпъ заветъ отъ свободнитѣ чада на Родинага. Затова

и вѣнеца на безсмъртието ще краси само неговото чело, челото на она който самъ съ кръвта си написа „той не умира“, не умира не като човѣкъ, а като идея споена съ дѣлото на личността, като подвигъ на бунтовната душа жаднееща за слънце и свобода.

Днесъ дългътъ зове всички ни, проникнати отъ неговия духъ и дѣла, да прегърнемъ съ ентузиазъмъ свещенитѣ му завети, да следваме неговия път и да възкресимъ Ботйовското въ нашитѣ души, защото слънцето което изгрѣва и никога не залѣзва е — подвига на Вола!

Вл. Сп. Абаджиевъ—студентъ.

ЗА НЕГОВОТО ДѢЛО.

Подъ нашия мраченъ небосклонъ страда единъ народъ, понесълъ зла сждба.—Нерада е неговата участъ, несбжднати сж неговитѣ мечти.

Войната, която недавна престана, оставила на полестражението неизброими загуби за насъ, въ хора, територии, материални и морални жертви, продължава своя ходъ само подъ друго знаме — знамето на „мира“, което знаме за насъ е репарации и асимилиране на българския елементъ останалъ вънъ отъ предѣлитѣ на страната ни.

А вътре, въ страната, картината на живота е сжщо ужасяваща.

Политическия животъ отрича демокрацията като негодна система на управление, а величае режима на личността, на диктатурата.

Стопанскиятъ животъ изразилъ се въ една стопанска криза по причини чисто мѣстни обективни — особения строежъ на народното ни стопанство, но и причини чисто субективни — лошото провеждане на стопанска политика.

Моралътъ, развратенъ отъ политическия нравъ въ страната издигнали политическия убийства за разрешение на социалнитѣ конфликти, до най-мощно срѣдство въ борбата при дележа на „патриоти“ и „предатели“.

Това е положението, такава е тежката атмосфера на нашия животъ.

Но, въ тая епоха на безразличие и безвѣрие, дълбоко всрѣдъ народа непреставя да живѣе стремението къмъ свобода и социална правда.

Неговото знаме се мжчатъ да вдигнатъ много, но не разбира се по-високо отъ своитѣ користни цели.

Единствено и неуязвимо се дига отъ ржцетѣ на тия, които отрекоха себе си.

Историята, това е нашето минало, това сме ние. Какво ще бждемъ, ще зависи много отъ това какво сме били.

Тоя ходъ на мисли ме довежда до споменътъ за една човѣшка трагедия, която е и трагедията на българския народъ.

Преди 54 години на тоя день, по скалиститѣ чуки на Врачанския балканъ падна, престана да бие сърдцето, да мисли она, що мислеше, че нѣма по-скжпо отъ това да служишъ на народа съ цената на своята кръвъ, че смъртта е нищо предъ стремението къмъ правдата и свободата.

Ботйовъ! Кои уста съ възторгъ не мълвятъ думитѣ на твоего огнено слово, кое сърдце не

трепва и почва да бие, съ ритъма на твоего сърдце!

Но, уви! временно, ние сме малки по душа и дѣла, продължаваме да носимъ едно робски произхождение.

Кому е нужно да спомняме неговитѣ поетични дърования, за наследството, което ни е оставили — 20 стихотворения въ които сж изразени мжкитѣ на народа, свѣтогледа и дѣлото на поета — революционеръ?

Но каква ирония на сждбата!

Таксуванъ като безпоренъ поетъ и родолюбецъ, борецъ за социална правда, борецъ противъ мрака и заблудата. Заради тия свои схващания той е сграбчванъ като свой, като нашъ. Но тогава, когато бичува съ своя силенъ жаргонъ нищетата и пошлостта въ живота, „доброжелателитѣ народни“ такива, каквито сж съществували въ негово време, а днесъ още повече, го отричатъ, таксуватъ като предателъ, като служител на правилния общественъ животъ въ страната, не съ дѣлото си, а съ своитѣ бунтарски пѣсни.

Неволно би се запиталъ всѣки, кои сте „Вие“ и какви сж „Вашитѣ“ разбирания, какъ и защо признавате и отричате Ботйова, въплотилъ себе си въ онова литературно наследство що ни е оставилъ?

Единъ е Ботйовъ, човѣкътъ — борецъ за правдата и свободата, имего и дѣлата на когото е оная ослѣпителна свѣтлина, която не могатъ да засѣгнатъ никакви „патриоти“, отъ свободна България.

Докжде стигна нашето свѣтотатство, че трѣбваше нѣкои „голъми поети“ да правятъ опити да замѣстватъ нѣкои думи въ неговитѣ пѣсни, които съ сждържанието си могатъ да се припишатъ на нѣкои членове отъ нашето общество.

Така напиримѣръ за думата „Чорбаджии“.

Тая дума е свързана съ нашето петъ вѣковно робство, тя е свързана съ живота и страданията на народа въ онова време, когато наредъ съ гърка отъ фенеръ, турскитѣ башибозуци и кжджалии, и нашитѣ чорбаджии свирепствуваха и ограбваха народа.

Ботйовъ говори за тия „чорбаджи изедници“... Кой незнай Чавдаръ войвода, Кой не е слушалъ за него? Чорбаджия ли изедникъ, Или турски сердари?

Нима той може да бжде обявенъ, и като ангихристъ, затуй, защото въ своитѣ пѣсни често говори противъ Бога?

Но, ако се проследи казаното въ „Моята молитва“, въ „Борба“ и др. ще се прѣсне и оная химера на обвинителитѣ.

Трѣбва ли да спомнуваме и за последното му писмо отъ пароходътъ „Радецки“ до неговата жена за да се види още какво е Ботйовъ.

„Ако умра, ти знай, че после Отецеството си съмъ обичалъ най-много тебе, затова гледай Иванка и помни любящия те Христо.“

— Добъръ синъ на отечеството, съпругъ и баща.

Може ли да се говори за Ботйовъ, за неговитѣ дѣла и поезия на подрастващитѣ поколения, а да се забравя декламирането на неговитѣ стихотворения? По голѣма заблуда отъ гая, едвамъ би съществувала.

Не на менъ се пада честта да водя защита на това ще е Ботйовъ—като поетъ и родолюбецъ, защото това е така ясно, че нѣма мѣсто за защита, а най-малко за отрицание.

За насъ, студенството, той е фартъ, що освѣтява тъмнитѣ дебри на нашия животъ съ всичката му висота и пошлость. Той е нашата пжте-

водна звезда що трѣбва да ни води по пжтя за неговата Голгата.

Това студенство, което грабна името на Ботйова (организация Хр. Ботйовъ) като свой символъ и патронъ съ пълното и ясно съзнание за това що върши, ще трѣбва на всѣкжде и всѣкога да бжде окриляно, въодушевявано отъ неговия заветъ—борба за „свобода и правда.“

Днесъ, когато чувствуваме годишнината на неговата героична смъртъ, нека не забравяме, че трѣбва да излѣземъ изъ нашата апатия и безразличие, отъ нашата чисто егоистична природа—да доживѣемъ съ мжкитѣ и страданията на народа, а като върни негови синове, да престанемъ само на думи да се наричаме „патриоти“, защото това качество не можемъ ние сами да си даваме. Това нашитѣ дѣла, ще ни го дадатъ.

Прочее, да спрѣмъ онова попълзновение на всички, които дѣлятъ тоя народъ на „патриоти“ и „предатели“, защото тѣхната целъ не е нищо друго освенъ „раздѣляй и владей“, да се боримъ съ злото въ тая страна откъдето и да иде то, да се боримъ за мѣсто подъ това слънце, да издигаме главата за правата на нашитѣ малцинства, до тогава, до когато това не стане, за да се разбиятъ веригитѣ, които бѣсенъ шовинизмъ е хвърлилъ отъ таткѣ Осогова и Бѣласица, Родопитѣ и въ Добруджа!

Да работимъ за неговото, на поета—революционеръ, дѣло!

Хр. Ботйовъ.

ВИДЕНО, ЧУТО И КАЗАНО:

1) ... Огньтъ грѣе. Майката на Иванка преде, а Иванчо заболъ на котката опашката въ поясчето си, стисналъ ѝ съ зѣби ухото, а съ ржцетѣ я държи за преднитѣ крака. Котката свири „гайда“.

Иванчо. Мамо мари, ами кога порасна азъ, какъвъ ще стана?

Майка му. Ти стани човѣкъ, та тжпанатъ на тейко ти е горе на тавана. (Видишъ ли домнуле Мжиза? и тжпанаринъ да стане нѣкой—трѣбва да бжде човѣкъ.)

2) ... На пжтя играе хоро. Мариолка въ кжщи предъ огледалото се бѣлисва. Майка ѝ не може да ѝ се нарадва.

Майка ѝ. Тѣй, мама, тѣй. Мацни си и носа, че не знамъ какъ ми се види—май червеничекъ.

Мариолка. Носецътъ ми е мене дипъ добъръ, ами я погледни—туй рокля за предъ хора ли е? Отъ толкова рокли ужъ тая е само отъ мо-

дата, пъкъ и ней нито ѝ е цвѣтътъ, нито кроежътъ! Сѣкашъ, че съмъ...

Майка ѝ. Добре, майка, добре—да излѣзе тейко ти изъ хапуса, ще го накарамъ да ти купи друга още по-хубава.

Мариолка. Ами кой е затворилъ татя, та го не пуца толкова време?

Майка ѝ. Онова магаре—дето земахме плата за роклята ти. (Модата: да седи човѣкъ у хапусъ—напредва!)

3) ... Излазямъ изъ кафенето—срѣща ме господинъ К.—педя човѣкъ—лакътъ мустакъ.—Господине, ти сѣ за магарета говоришъ... Живѣлъ си, вижда се, между тѣхъ—ела да ми изберешъ нѣкое за сака.—Имашъ право, господине: откакъ съмъ излѣзълъ изъ бащината си кжща, човѣкъ не съмъ срѣщалъ. Влѣзъ въ кафенето, тамъ предъ огледалото ще видишъ едно, което и отъ сарафлъкъ отбира. Земи него за икономия.

© БОТЙОВА СТРАНИЦА ©

Хаджи Димитъръ.

Живъ е той, живъ е! Тамъ на Балкана,
Потъналъ въ кърви, лежи и пышка
Юнакъ съ дълбока на гърди рана,
Юнакъ въвъ младостъ и въ сила мъжка.

На една страна захвърлилъ пушка,
На друга сабя на две строшена;
Очи тъмнѣятъ, глава се люшка,
Уста проклинатъ цѣла вселенна!

Лежи юнакътъ, а на небето
Слънцето спрѣно сърцито пече;
Жътварка пѣе нѣйдѣ въ полето
И кръвта още по-силно тече!

Жътва е сега... Пѣйте, робини,
Тѣзъ тѣжни пѣсни! Грѣй и ти, слънце,
Въ тазъ робска земя! Ще да загине
И тоя юнакъ... Но млѣкни сърдце!

Тозъ, който падне въ бой за свобода,
Той не умира: него жалѣятъ
Земя и небо, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ...

Денемъ му сѣнка пази орлица,
И вълкъ му кротко раната ближи;
Надъ него соколъ, юнашка птица,
И тя се за братъ, за юнакъ грижи!

Насгане вечеръ — месецъ изгрѣе,
Звезди обсипватъ свода небесенъ;
Гора зашуми, вѣтъръ повѣе, —
Балкантъ пѣе хайдушка пѣсень!

И самодиви въ бѣла премѣна,
Чудни прекрасни, пѣсень поемнатъ, —
Тихо нагазятъ трѣва зелена
И при юнакътъ дойдатъ та седнатъ.

Една му съ билки раната върже,
Друга го прѣсне съ вода студена,
Трета го въ уста цѣлуе бърже, —
А той я гледа, — мила засмѣна!

„Кажи ми, сестро, дѣ — Караджата?
Дѣ е мойта вѣрна дружина?
Кажи ми, пѣкъ ми земи душата, —
Азъ искамъ, сестро, тукъ да загина!“

И плѣснатъ съ ржце, па се прегърнатъ,
И съ пѣсни хвъркнатъ тѣ въ небесата, —
Лѣтятъ и пѣятъ, дордѣ осъмнатъ,
И търсятъ духътъ на Караджата...

Но съмна вече! И на Балкана
Юнакътъ лежи, кръвта му тече, —
Вълкътъ му ближе лютата рана,
И слънцето пакъ пече ли — пече!

До моето първо либе.

Остави тазъ пѣсень любовна,
Не вливай ми въ сърдце отрове, —
Младъ съмъ азъ, но младостъ не помня.
Пѣкъ и да я помня, не рова
Туй що съмъ ази намразилъ
И предъ тебъ съ крака погазилъ,

Забрави туй време, 'га плачахъ
За погледъ милъ и за въздишка:
Робъ бѣхъ тогазъ — вериги влачахъ,
Та за една твоя усмивка,
Безуменъ азъ свѣтътъ презирахъ
И чувства си въ калъта увирахъ!

Забрави ти онѣзъ полуди,
Въ тѣзъ гърди вече любовь не грѣе,
И не можешъ я ти събуди
Тамъ дѣ, скръбъ дълбока владѣе,
Дѣ всичко е съ рани покрито
И сърдце зло въ злоба обенто!

Ти имашъ гласъ чуденъ — млада си,
Но чуйшъ ли какъ пѣе гората?
Чуйшъ ли какъ плачатъ сиромаси?
За тозъ гласъ ми копнѣй душата,
И тамъ тегли сърдце ранено,
Тамъ! дѣ е се съ кърви облѣно!

О, махни тѣзъ думи отровни!
Чуй какъ стене гора и шума,
Чуй какъ ечатъ бури вѣковни
Какъ нареждатъ дума по дума —
Приказки за стари времена
И пѣсни за нови теглила!

Запѣй и ти пѣсень такава,
Запѣй ми девойко, на жалостъ
Запѣй какъ братъ брата продава,
Какъ гинатъ сили и младостъ,
Какъ плаче сирота вдовица,
И какъ теглятъ безъ домъ дечица!

Запѣй, или млѣкни — махни се:
Сърдце ми вече трепти — ще хвъркне,
Ще хвъркне, изгори! свѣсти се —
Тамъ дѣ земя гърми и тѣтне
Отъ викове страшни и злобни,
И предсмъртни пѣсни, надгробни...

Тамъ... тамъ буря кърши клонове,
А сабя ги свива на вѣнецъ;
Зинали сж страшни долове,
И пиши въ тѣхъ зърно отъ свинецъ,
И смъртъта й тамъ мила усмивка,
А хладенъ гробъ сладка почивка.

Ахъ, тѣзъ пѣсни и тазъ усмивка
Кой гласъ ще ми викне — запѣе?
Кървава да дигна напивка,
Отъ коя и любовь нѣмѣе,
Пакъ тогазъ и самъ ще запѣя —
Що любя и за що милѣя!...

К. Траяновъ — студентъ.

ПО СТЪПКИТЕ НА СВОБОДАТА.

„За любовта живота си бихъ далъ...“

— За свободата бихъ жертвалъ любовта!“

Петеофи.

Знойно лѣто. Слънцето прежура на дъждъ. Въздухътъ трепери отъ пекъ. Надъ попуканата земя лежи душна мараня. Пламтящото небе лѣе златистъ димъ. Горещъ вѣтрецъ гали измъченитъ отъ жегата дървета. Въ видъ на тънка паяжина облаци прахъ се разтила околоръстъ. Сивъ, непрозраченъ вуалъ забулва далечината. Подъ ужасния слънчевъ гнѣвъ, сѣкашъ всичко гори въ бѣла жерава. Полето кипи отъ усилена работа. Топло и тежко е навредъ...

Денятъ клонѣше къмъ пладня. Посрѣдъ дебитъ на Дунавската равнина профуча влакъ. Като вихъръ той отлѣтя по посока на Балкана. Бѣше началото на юни. Маса народъ отиваше въ Враца за Ботйовия день. Всѣка година хиляди поклонници чествуватъ паметта на тоя Прометей. Особено сега, по случай полу-вѣковния му юбилей, имаше хора повече отъ всѣкога. Влакътъ бѣше препълненъ. Всички вагони кѣнтѣха отъ бунтовнитъ химни на свободата.

Въ едно трето-класно купе пътуваха гимназисти. По между имъ царѣше хаосъ. Едни пѣха въ екстазъ. Други спорѣха съ увлечение. А трети съзерцаваха природата. Учителътъ имъ се държеше като приятелъ съ тѣхъ. И бѣше драго човѣку да гледа тая мила картина на задушественостъ. Ако се сѣди по възрастта, повечето бѣха млади момчета отъ долнитъ класове. Абитуранти имаше малко. Тѣ изглежда странѣха отъ компанията, защото седѣха отдѣлно. При тѣхъ бѣше по-тихо и спокойно. Разговорѣха унесено за разни нѣща и разговорътъ имъ скачаше отъ въпросъ на въпросъ, като вода на бързей. По тѣхнитъ физиономии биѣше на очи, стремението къмъ волностъ и просторъ.

Отъ всички най-интересенъ бѣше Буянъ. Съ голѣми, черни като капини очи и съединени една съ друга вежди; съ бодро лице обрасло въ мжхъ — той навѣваше скромностъ и сериозностъ. Мълчаливъ по природа, Буянъ обичаше да се затваря въ себе си и самъ да изживява своитъ копнѣжи. Докато колегитъ му спорѣха, той презъ всичкото време само слушаше. На пръвъ погледъ всѣки би казалъ, че е необщителенъ, но всжщностъ бѣше славенъ другаръ. Благодарение на своя благъ характеръ и сравнително голѣма начетностъ, ползуваше се съ симпатии на които всѣки би завидѣлъ.

Отъ подвига на Ботйова, разговора спрѣ върху проблемата за самоубийството. Изказаха се различни мнения „за“ и „противъ“, които отекчиха мнозина. Единъ отъ абитурантитъ дръзна да третира Ботйовата смъртъ, като особенъ родъ самоубийство. — Всѣка смъртъ е насилие надъ човѣка и само самоубийството е свободно. Ботйовъ е знаелъ, че съ шепата хора не ще надвие отоманската империя, затуй неговия край е замаскирано самоубийство...

Изведнажъ Буянъ избухна. Челото му се навъси. Върху бузитъ му цѣгнаха божури. — Това

е кошунство! — извика той. Сетне шеговито, но остро се обърна къмъ другаря си, който се наежи като предъ бой — На героя въ Тъмни зори!) ли подражавашъ? Жалко!...

Навнъ залѣзъ — слънце настана надъ голитъ чукари. Буянъ загледа презъ отворения прозорецъ. Вѣтрътъ рошѣше кѣдравата му коса. Чисти, меки цвѣтове обагриха небето. Върховетъ потъмнѣха въ дрезгавината. Следъ дългия, непоносимо горещъ день, като че ли тежестъ падна отъ земята. Залѣха свежестъ и нежна прохлада...

Разговорътъ премина на друга тема. Когато Буянъ отново се заслуша, ставаше дума за любовта. — Има ли заповедъ, честъ и дългъ за любящия? — запита сконфузенъ преди малко. Всички мълчаха. Взе думата Буянъ — Ето единъ смисленъ въпросъ! — започна той. За да се изясни конкретно, зависи отъ случая. Крайностъ е да се каже „да“ или „не“. Да вземемъ, наприимъръ, Андрей въ „Тарасъ Булба“. За него не съществуватъ прегради предъ зова на любовта. Точно обратното, е съ нашия Ботйовъ, който е живъ герой. Той остави жена и дете въ изгнание, предъ дълга къмъ Родината и своитъ поробени събратя. Всѣкому сж известни неговитъ прощални думи къмъ съпругата му: — „Знай, че следъ Отецеството си, тебе най-много обичамъ“...

— Въобще, въ любовта, както на голѣмитъ личности, тъй и на обикновенитъ въ най-обикновеното, твърде често, се отива до крайностъ. Но и въ пленъ на тая, или онака крайностъ, човѣкъ пакъ може да бѣде мораленъ. За менъ морални сж и тия, които живѣятъ полово преди брака. Стига тѣ да вършатъ това, непринудено, естествено, съ разбиране и красота. Помоему, дори, истинската любовъ почва само при пълна полово близостъ. Никога, обаче, не трѣбва да забравяме девизътъ: „Умереностъ и редъ въ всичко!“

Времето неусетно отлѣтя. Наближаваше края на пътуването имъ. Всички взеха да се гласятъ за слизане. Влакътъ изсвири, намали хода и спрѣ. Предъ гарата свирѣше музика. По перона тѣлпѣше множество свѣтъ. На стройни редици гоститъ влѣзоха съ пѣсни въ града. Подъ китна арка, нѣколцина мѣстни граждани ги поздравиха съ „Добре дошли!“ Започна разквартироването имъ по училища и казарми...

Буянъ взе разрешение да нощува въ лагера на туриститъ. Тамъ, при своитъ съидейници, съ които толкова радости е сподѣлялъ, ще прекара още една нощъ подъ открито небе. Самъ, той се оплѣти за Вратцата, отдето духаше слабъ вѣтрецъ. Бѣше звездна нощъ. Псета лаеха въ покрайнитъ квартали. Месецътъ се показва надъ Скакля. Тайнствена свѣтлина заструи на сребристи ивици по безмълвнитъ скали. Рѣката пѣеше тихъ романсъ. Вечерникътъ мѣлѣше тайни слова...

1) Романъ отъ Кирилъ Христовъ.

Накрай града, въ долината се зачу шумъ и глъчка. Блѣснаха буйни огньове. — Ехо-о о!.. се провикна Буянъ. Отговориха му ведно познати гласове. Той се усмихна и весело засвири съ уста. Следъ малко, редомъ съ другаритѣ си, седѣше кръстатъ край огъня. Червени пламаци осветяваха довольното му лице. Смѣхъ и безгрижие оглашаваха брѣговетѣ на Лѣва. Едва късно презъ нощта всичко утихна. Само хъркането на спящитѣ не спрѣ до сутринята.

II.

Прохладно утро! Съ скрита, тиха тъга се ови земята и стана загадъчна като жена. По тѣсната и крива, скалисто-трънена пътека, поплъпахъ шарени тълпи. Къмъ лобния връхъ по стѣпкитѣ на свободата, възлизаха тѣ на дълга върволица.

Небето бѣше облачно. Слънцето потулено поздрави денътъ. Гората излъчваше изъ пазвитѣ си мирисъ отъ здравецъ и ягоди. Птичкитѣ чуруликаха кръшно...

Буянъ, като сърна се катерѣше по стрѣмния, каменливъ сипеи нагоре. Той искаше да изпревари частъ отъ многобройнитѣ пешеходци. Съсемъ непринудено го последва млада, непозната девойка. Тя бѣше малка и стройна. Нейното красиво лице имаше плачущъ видъ, а устнитѣ ѝ бѣха горещо-червени. Отъ нея лѣхаше животъ на буйна младостъ...

Изкачването бѣше уморително и опасно, но тѣ безъ страхъ напредваха мълчаливо. Презъ време на почивкитѣ, гледаха прекрасната панорама. Далече на северъ Дунава се губи въ мъгла. Понасамъ хлѣбородната равнина прилича на разноцветенъ килимъ посланъ върху земята. Най-сетне се издигатъ Милинъ-камъкъ и Вѣспецъ, първи оросени съ кръвта на Ботйовата чета...

Когато Буянъ излѣзе съ своята съпътница върху билото на Балкана, той пожела да я опознае добре. Тѣ седѣха на заветъ до една скала и наблюдаваха изкачването следъ тѣхъ. Пътеката лакатуши като змия. Непрекжната верига отъ хора кретаха по нея. Тя му заговори нѣщо, но той не я чу загледанъ въ нейната снага. Буянъ хвърли погледъ върху свиленикитѣ ѝ коси, но много подобни знаѣше отъ по-рано. Погледна зеленитѣ ѝ очи и тънки вежди, ала такива бѣше виждалъ и преди. Загледа се въ нейнитѣ малки, огнени устни, обаче, подобни той още не бѣ срѣщалъ дори въ сѣнищата си. Буянъ неволно почувствува силно желание да цѣлуе тия червени, като кръвъ, устни, но тутакси се засрами и стана.

— Госпожице, да вървимъ! — каза той смутено. — Не, не така! Името ми е Вѣра. Зови ме на име, както и азъ тебъ ще зова. Казвашъ се Буянъ — нали?...

— Да! Но отде знаете това? — Чухъ го случайно когато се отдѣли отъ групата.

Сега, тѣ вървѣха по пътеката. Не далечъ, срѣдъ планинския хаосъ отъ върхове, се провиждаше Волтъ. Хайдушкитѣ шепотъ на Балкана навѣшаваше спомени изъ миналото. Вѣра взе да се рови въ тѣхъ.

— Историята на нашия народъ е низъ отъ непрекжнати борби за свобода, за благоденствие и миръ. Днесъ, идеалитѣ на Ботйова станаха утопия, защото сѣ неосъществими. Какво ли би билъ Ботйовъ сега?..

— Незная! — поде Буянъ. Това можеби и самъ той не би могълъ да каже. Грѣшка и безсмыслица е да се пренася Ботйовъ въ съвременността!..

Вѣра го изгледа неохотно и той замълча. Дълго тѣ не си продумаха, каточе, бѣха сърдити. Тя взе да се отекчава и Буянъ побърза да я освободи.

Отъ рано на Околчица се сбираха пристигналитѣ. Около оживѣната Голгота започна юбилейно тържество. Кжде е гробътъ на Векикана — точно не се знае. Но за тѣзи поклонници гробътъ не бѣше нуженъ. Всички дошли за Волтъ, бѣха всѣщностъ на Околчица. Волтъ се намира между долината на Лѣсковския изворъ, валогъ Крушевица и долината на Крушевския изворъ. Гледанъ отъ полето надъ село Павелче, той представлява огроменъ, заобленъ масивъ. Точно срещу него се издига въ полу-кръжъ редица върхове: Голамогила, Камарата, Клена и Околчица, която отъ своя страна образува два върха — Сетеренъ и Юженъ. Между тѣхъ стърчи забитъ голѣмъ железенъ кръстъ, кждето става молебена.

Върхътъ Вежда е избранъ за паметникъ. Върху него се издига грамада отъ камъни, която расте отъ година на година! Въ разгара на тържеството завалѣ дъждъ. Многолюдниятъ парадъ зашумѣ, подобно роякъ пчели. Суетна речъ на звана и незвави оратори сквернише паметята на поета.

Буянъ срѣщна отново Вѣра при грамадата. Той ѝ предложи мушамата си, но тя се сгуши смирено до него, за да се опазятъ и двамата. Тѣ си държаха ржцетѣ единъ другъ и продължаваха да седятъ, безъ да забележатъ, че дъжда престана. Народътъ заслиза въ две посоки; едни по сжщия пътъ, а други презъ Павелче.

Вѣра и Буянъ се изгубиха въ бѣлитѣ скали на отсрещния ридъ. Тамъ, нѣкъде, срѣдъ гръмове отъ алени шипки е лобното мѣсто на Ботйова. Между тѣзи скали, свидетели на кървава епопея, лежи и гробътъ му, не смущаванъ отъ никого. Единствени, Вѣра и Буянъ, си набраха здравецъ и бръшлянъ отъ Волтъ.

III.

Хора, градъ и сиво небе! Проливенъ дъждъ се изля като изъ ведро. Отъ високитѣ бѣли облаци рѣмѣше студена алага. Вече се свечеряваше. Бавно угасваше блѣдия залѣзъ. Небето, сѣкашъ слѣзе надъ земята. Мракъ настѣпваше отъ всички страни.

Вѣра и Буянъ, изкачили се на висока, самотна скала отдето се виждаше всичко наоколо, бѣха нѣми зрители на тая смѣна отъ картини. По шосето за село Стори-градъ, вървѣха двама млади хванати подъ ржа. Щомъ стигнаха първия мостъ надъ рѣката, тѣ спрѣха. Тогава Вѣра и Буянъ се бѣха уплели въ мисли върху щастieto.

... Щастieto се състои въ мисълта. Съ богатство и име не се изчерпватъ всичкитѣ му тънкости. Богъ е разпредѣлилъ у хората не паритѣ, а разума — казваше Буянъ.

Вѣра не слушаше. Тя бѣше устремила погледъ надолу. Въ полу-мрака ясно се очертаваха силуетитѣ на влюбената двойка, която се сля въ дълга цѣлувка. Вѣра потръпна! Ней ѝ се стори,

че всичко околоръстът утихна. Дърветата се при-
тайха и ръката занѣма.

Закъснѣли минавачи прекъснаха удоволствието на влюбенитѣ. Тѣ се пуснаха отмалнѣли и за-
станаха далечъ единъ отъ другъ. После изчезнаха
въ мрака. Ръката неудържимо се закиска. Зашумѣ
гората...

— Ти какво ще кажешъ Вѣра? — Запита
Буянь следъ дълга пауза. Тя се сепна като на
сънъ. — Азъ ли?... Че, какво да кажа! За ща-
стието ставаше дума — нали?... Да, да! — съ-
ирония потвърди Буянь.

— Е, добре — отново поде Вѣра. Щомъ те
интересува мнението ми, чуй тогава! Азъ мисля,
че на тоя свѣтъ нѣма друго щастие, освенъ удо-
волствието. Даже, нѣма и любовъ, а има само при-
щавка, влечение на половеѣ. Всичко останало е
лустро, замаска на тая гола истина...

Изненаданъ отъ отговора Буянь се замисли.
За него бѣха понятни думитѣ ѝ, но странна му се
виждаше тя! Вѣра бѣше разсѣяна, неспокойна,
възбудена. Напредъ, той забеляза „идилията“, но
не я изживѣ, тъй силно както нея. Сега тя, едва
чуто го запита: — Нима тѣзи, преди малко, не
бѣха щастливи?...

— Можеби, започна Буянь, ако любовта имъ
е неспирно удоволствие, въ което тѣ горятъ сли-
вайки се съ цѣлия миръ, а то само мигъ наслада
и после.

— После, ще видимъ! — прошепна Вѣра и
като го прегърна съ всичкия жаръ на своята мла-
достъ, започна лудо да покрива съ цѣлувки цѣ-
лото му лице. Тя го цѣлуваше по челото, а нему
се чинѣше каточели чезне. Цѣлуваше му косата
и той се чувствуваше, ни на небето ни на земята.
Най-сетне устнитѣ имъ се слѣха ведно и Буянь
усети, че премира. За мигъ цѣлия свѣтъ изчезна
за него...

Две сѣнки слѣзоха въ подножието
на скалата. Земята бѣше мокра отъ дъжда. Въ
една неудобна поза, Буянь все повече и повече
разголяваше сладострастното ѝ тѣло. Съ страшна
сила, почти съ яростъ той я завладя. Бузитѣ ѝ па-
ръха отъ жаръ. Горещата ѝ снага безволно се от-
пускаше къмъ него. Вѣра вече цѣла и духомъ и
тѣломъ му се отдаваше сама. Въ безумна страсть
се заборичнаха две тѣла. Слѣха се и изгорѣха въ
состояния си огнь...

Следъ тая стихийна борба на половеѣ, мъл-
комъ се опжиха за града. Наоколо бѣ тъмно ка-
то въ рогъ. Нѣкъде нощна птица се обади съ зло-
вещъ крѣсъкъ. Буянь бързаше несъзнателно. Той
чувствуваше отвръщение отъ себе си и отъ нея.
Вѣра едва го следваше. Тя се помъчи да намѣри
изходъ отъ тая неловкостъ, но не успѣ.

— Ще идемъ ли утре на Леденика? — запита
съ страхъ. — Не! — отговори той. Вѣра не пожела
да разбере защо?... Така тѣ се върнаха скоро,
но пѣтя имъ се видѣ цѣла вѣчностъ.

Раздѣлиха се... Буянь махна лениво ръка и
каза самъ на себе си — единъ споменъ повече!

* * *

На сутринята влака предпазливо потегли,
плъзна се и изведнѣжъ забърза съ сила. Отъ пе-
рона зашумѣха и замахаха съ кърпи. Бързо се
отдалечаваше руменото лице на Буянь. Вѣра се
повдигна на прѣсти за да го види още веднѣжъ.
Той я зърна до перонния стълбъ съ просълзени
очи. Стана му жалъ за нея, ала много късно. Кон-
дукторътъ го прогони отъ платформата. Буянь
влѣзе вътре, седна и се замисли за предстоящата
му матура.

Денътъ бѣше свѣтълъ, лѣчистъ. По небето
плуваше малко облаче въ сутринния лазуръ.

Търг. инженеръ — П. Куртевъ.

СОЦИАЛИСТИТѢ — УТОПИСТИ

(По случай Ботйовия день).

Съществувалъ единъ моментъ въ историята на
икономическитѣ доктрини, когато идеитѣ на со-
циалиститѣ — утописти сж били затъмнени отъ мар-
ксизма. Изследванията въ тая областъ, обаче, по-
казаха, че влиянието на социалиститѣ — идеалисти
върху „научния“ социализъмъ е било тъй гра-
мадно, че Марксъ е билъ обвиненъ даже въ пла-
гиатство. За изследвателя стана ясно, че марк-
сизма не е нѣкаква нова доктрина, а разработка на
основнитѣ положения на утопическия социализъмъ.
Фактитѣ показваха сжщо, че представителитѣ на
този социализъмъ, квалифицирани отъ идеолозитѣ
на „научния“ за утописти сж действително мечта-
тели, но, че въ тѣхнитѣ мечти е имало по-голяма
истина и реалностъ отколкото въ тежитѣ и псев-
донаучни конструкции на марксизма. Докато уто-
пическия социализъмъ упражнилъ едно благотворно
влияние на демократизъмъ въ икономическитѣ ин-
ститутитѣ, марксизма доведе до болшевишката рево-
люция, която тласна цивилизацията по пѣтекитѣ
на тъмното минало на човѣчеството.

Въпрѣки многообразието на утопическия со-
циализъмъ две основни концепции го характери-
зиратъ: негативна, която се изразява въ критика
на съвременната организация и позитивна, която
чертае новия строй, който ще замѣсти капитализ-
ма. Социалиститѣ — идеалисти квалифициратъ ка-
питализма като режимъ на анархията и неспра-
ведливостта. Анархията произлиза отъ пълната
свобода на икономическата дейностъ, която не
подлежи на никакъвъ планъ, легално въздействие,
или координация. Липсата на ръководенъ планъ
въ производството е непреодолима пречка за пъл-
ното и всестранно използване на производител-
нитѣ сили. Съществуващиятъ произволъ въ стопан-
ската дейностъ е причина за празното хабене на
трудова енергия, за нейното безкрайно дѣлене,
а сжщо и за пилѣне на излишни сръдства. По-
неже съвременното производство не държи сметка
за консумацията и нуждитѣ ѝ свѣта страда или
отъ недостигъ, или отъ излишекъ. Неправедли-
востта на капиталистическия режимъ се дължи

пък на конкуренцията, която за силните носи победи, а за слабите поражение. Тази борба е несправедлива, понеже почива на икономическото неравенство. И действително, една значителна част от населението въ съвременното общество е лишено от собственост, като е принудено да продава при мизерна заплата своя труд на ония, които притежават богатствата на свѣта. Тукъ именно се крие, споредъ социалистите — утописти, основната причина за всички неправди на капиталистическая режимъ.

Въ позитивните концепции на социалистите — утописти има нѣщо общо. Тѣ се борятъ да премахнатъ икономическото неравенство и несправедливостъ, като снабдятъ всички съ производствени сръдства. За постигане на тази цель, обаче, всѣки идеологъ предлага свои методи. Единъ препоръчва безплатния кредитъ, който като сдобие хората на труда са сръдства за производство, ще развие производствелитъ сили до небивали размѣри; други предлага производствелната кооперация, при която нѣма да има господари и подчинени, като управлението ѝ се повѣри на нейните кооператори. Едни отъ социалистите — утописти сж авторитари и за осъществяване на своите реформи, следователно, прибѣгватъ до авторитета на държавата, която ще наложи необходимите правила и норми, а други сж либерали и за тѣхъ държавата е отстранена като факторъ при трансформацията на стария и организацията на новия строй, като приоритета е резервиранъ за личната инициатива и дейностъ. Нѣкои отъ утопистите сж идеолози на демократичната държава, въ която работника ще добие правото на управление изразено чрезъ всеобщото гласоподаване, а други сж авторитари — антидемократи. Така, напримѣръ, единъ отъ тѣхъ иска да наложи тираничното управление на най-добрите, диктатурата на науката, като комитета на учените ще изработва, разбира се, най-свършените закони, на които ще се подчиняватъ всички. Има ли такива, които отричатъ напълно държавата или я смѣтатъ за съюзъ на консуматорите? Нека споменемъ и за ония, които сж за запазване института на частната собственостъ чрезъ поддържане една система на иерархия.

Социалистите — утописти сж направили една справедлива критика на капиталистическия режимъ отъ половината на 19 вѣкъ, като сж изтъкнали неговите дефекти. Тѣ издигнаха гласъ на възмущение противъ низките заплати на работниците и безбожната експлоатация на господарите, осъдиха анархията въ производството откъснатото отъ консумацията, обаче, само нѣкои отъ тѣхъ, следъ като формулираха обвиненията си се обявиха противъ печалбата на капитала. По-големата частъ отъ тѣхъ признаха законността на капиталистическата печалба, макаръ и да смѣтаха капитала за икономическа категория.

Социалистите — утописти поведоха борба за смѣкчаване на обществена несправедливостъ и неравенство и ние наблюдаваме какъ презъ втората половина на 19 вѣкъ и началото на 20 вѣкъ, тѣхните идеали постепенно се осъществяватъ. Нѣважниятъ изолиранъ работникъ днесъ може да противопостави на господарите организираната сила на своите синдикати, инициатори на които бѣха социалистите — утописти. Това организирано съп-

ротивление по легаленъ пжтъ може да бжде изразено даже въ една стачка. Чрезъ всеобщото избирателно право, което стана универсаленъ феноменъ, трудящите се маси упражняватъ своето влияние върху държавното устройство и икономическия животъ на дадена страна. Работническото законодателство, което създаде законите за закрила на труда, за обществените осигуровки противъ злополуки, болестъ, старостъ и пр. и пр. създаде необходимите елементи за едно класово разбирателство.

Тѣзи постижения работническото реализира по мирния пжтъ на развитието. Революциите сж само рушили онова, което по миренъ начинъ е било създавано. Никое икономическо учение не е допринесло толкова много за икономическия развой и ако нѣкога „научния“ социализмъ се похвали съ нѣкакви придобивки за трудящите се, тѣ ще бждатъ само ония, които сж били въ хармония съ концепцията на социалистите — идеалисти, квалифицирани отъ тѣхъ презрително за „утописти“. Когато борбата на марксистите е отивала въ разрѣзъ съ тѣзи концепции тя е създавала само зло за човѣчеството — достатъченъ е примѣра съ руския болшевизмъ — „най-великото“ постижение на „ортодоксалния“ социализмъ на Маркса и Енгелса.

Грѣшката на утопическия — социализмъ е, че той не е познавалъ необходимостта и силата на свободната конкуренция — за него тя е била само елементъ на анархия и несправедливостъ. Социалистите — идеалисти сж били заблудени отъ външните и начални прояви на конкуренцията, която се развива брутално и носи рушения по пжтя си, но въ действителностъ и въ заключение внася редъ и организация въ стопанската дейностъ. Тя е била великия моторъ на икономическия прогресъ, а също така и причина за модерните технически изобретения и преобразования. Конкуренцията внесе редъ измѣнения въ капиталистическия режимъ, които бѣха въ пълна хармония съ идеите на утопистите, които така жестоко я осъдиха, игнорирайки нейната сила, заблудени отъ нейната времена привидностъ. Тѣзи мечтатели не видѣха сжщо, че капитализма отговаря на повелителните нужди на живота за обществена дисциплина и авторитетъ.

Колкото и да се стори нѣкому парадоксално, но между доктрините на утопическия социализмъ и индивидуализма има много допирни точки. Концепцията за социална правда и порядъкъ, както и за юридическата свобода на личността и въ двете школи е еднаква. За едната и другата стопанската дейностъ трѣбва да е въ хармония съ общите интереси на населението и да осигурява една максимална производителностъ. Възнаграждението на труда и споредъ двете доктрини трѣбва да е въ съгласие съ неговата производителностъ. Различието между тѣхъ е въ методите за реализиране на тия принципи. Индивидуалистите сж привърженици на икономическата свобода и частната собственостъ. Тѣ смѣтатъ, че свободната конкуренция чрезъ своите закони автоматически ще хармонизира стопанската дейностъ на отделната личностъ съ общите интереси на колективитета. За тѣхъ само свободната конкуренция би могла да даде пълненъ размахъ на произ-

водителните сили, да увеличи производителността и фиксира цени, които биха отговаряли на общите интереси.

За социалистите — идеалисти като Фурие, Луи Бланш и пр., обаче, конкуренцията бѣ източникъ само на разточителство на енергия и срѣдства, на анархия въ производството, на високи цени. Ротбертусъ осъди капиталистическия режимъ, понеже въ конкуренцията той виждаше само стремѣжъ за по-голяма печалба, а не за увеличение на производството. За Сенъ Симонъ, Прудонъ и др., икономическата свобода бѣ причина за кризисъ, които раздрусаха и внасяха пертурбация въ стопанството, нарушаваха икономическото равновесие.

Тази критика макаръ и справедлива на пръвъ погледъ бѣ преувеличена и лишена отъ дълбоки основания. Основанието ѝ порокъ се крие въ факта, че тя спрѣ своето внимание на малките дефекти на капиталистическия режимъ безъ да види и разбере голѣмите му предимства. Вѣрно е, че при свободната конкуренция се хаятъ сили въ лошо организирани предприятия, че се поощрява верижната търговия, че между цените на едро и дребно има чувствителна разлика, че не се координира производството и консумация, обаче, само свободната конкуренция даде нечуванъ размахъ и тласъкъ на производителните сили. Личната отговорност, страда да загуби пазара държатъ биденъ предприемача, напрегатъ производителните сили на предприятието до максимални размѣри и по такъвъ начинъ се поддържа индустриалния прогресъ. Свободната конкуренция установи най-ниски цени, които сж въ съотношение съ производството и пазара. Ние не бихме намѣрили нѣщо съ което бихме я замѣнили и което би уредило стопанската дейность.

Напразни сж опасенията на социалистите идеалисти, че нарушението на икономическото равновесие въ известенъ периодъ обрича на смъртъ капитализма. Икономическиятъ кризисъ сж само приспособление на производителните сили на нови тенденции, тѣ усиливатъ напрежението и водятъ неизбѣжно до възстановяване на едно по-солодно равновесие. Капиталистическиятъ режимъ, следователно, отъ тия временни сътресения не се разстройва, а усъвършенствава, производителните сили придобиватъ нова мощъ и тѣ по-ефикасно се приспособяватъ съ дадена икономическа конюнктура. Тоя феноменъ ние наблюдавахме преди войната. Разстроената икономика на свѣта следъ войната ще намѣри, макаръ и всрѣдъ болки, сжщо своя пъть — победения ходъ на прогреса нѣма да запре.

Особено брутална е критиката на утопистите по отношение на разпределението, но тя може да бѣде обяснена и оправдана съ епохата, въ която се е създала. Утопистите сж били съвременници на хаотичната епоха на индустриалната, когато се поставяли нейните основи и съ което се обяснява

анархията и мизерията, съ които неизбѣжно е свързанъ всѣки революционенъ процесъ. Теорията за минималната работническа заплата е била за това време реаленъ икономически феноменъ; тая заплата е падала често и подъ минимума, като е обричала на мизерия работника и неговото семейство; дългия работенъ день е изсмуквалъ жизнените сили на трудящите се, безработицата е била тяхния бичъ. Но икономическия прогресъ внесе редъ трансформации въ капиталистическия режимъ — отъ 1870 година заплатите на работниците непрестанно растатъ, трудовите условия се поставятъ на други начала. Следъ войната даже работниците издигнаха лозунгите за социални заплати, които да сж въ съотношение съ печалбите на капиталистите, искания за участие въ печалбите на предприятията и пр. Прогресътъ на демокрацията, всеобщото избирателно право, работническите синдикати и др., упражниха своето мощно влияние върху държавата и личности, създадоха грамадно работническо законодателство за защита на труда.

Голѣмо заблуждение е, следователно, да се мисли, че само отрицателите на капиталистическия режимъ сж носители на социалната правда. Напротивъ, капиталистическия режимъ е напълно приспособимъ съ нея и ние смѣтаме, че много отъ идеолозите на утопическия социализмъ, като Фурие, Сенъ-Симонъ и др., ако бѣха съвременници на днешния социаленъ строй биха застанали на негова страна и биха бранили позициите му отъ хищни посегатели.

Лесно е единъ режимъ да бѣде унищоженъ, но много мжно е да бѣде замѣстенъ съ другъ по-справедливъ. Тукъ именно започва утопията, химерията, мечтата на утопистите. Безплатния кредитъ на Прудона, фаланстерните на Фурие, фантастичните концепции на Ротбертуса и пр. днесъ предизвикватъ само снисходителната усмивка на икономиста.

Заслугите, обаче, на утопистите сж грамадни, понеже тѣ туриха началата на производителната и потребителна кооперации, работническите синдикати, дори и на акционерните дружества; тѣ сж инициаторите и за демократичните движения, които промѣниха свѣта.

Ботйовъ, свѣтлата паметъ на когото чествува днесъ академическата младежъ, подпадна подъ революционната идеология на руския nihilismъ. Претенциите, следователно, на „научния“ социализмъ у насъ да присвои Ботйовъ сж лишени отъ основание. *Но никога сжщо така не трѣба да се забравя, че социалистическиятъ идеал на нашия националенъ предтеча сж били застъпени дълбоко отъ великата му обичъ къмъ Родината, за която той жертвува своя животъ.* Така и само така трѣбва Ботйовъ да бѣде „отричанъ“ и „признаванъ“.

„Живъ е той, живъ е!“

Кир. Ил. Тръпчевъ — студентъ.

О. Н. и въпроса за малцинствата.

Изкуствено създаденото положение след войните, когато въз основа на срамните мирни договори цѣли народи бидоха хвърлени въ ново по-тежко робство, когато въпрѣки високо прокламирация девизъ на нѣкогашните френски хребци бидоха оковани въ нови модерни вериги съ милиони нещастници, това положение наложи на безрасждните победители и съответните предпазителни мѣрки. Едно положение създадено изключително съ помощта на насилието, за да бжде подържано изисква сѣщо насилие. Ето защо, победителите, водими отъ желанието да си осигурятъ напълно всичко придобито, замислиха нѣкакво сръдство. И тогава биде учреденъ прословутия институтъ на мира, тъй нареченото Общество на народите, който институтъ си постави за цель да бди за начина на прилагане мирните договори, да ликвидира съ инцидентите и да предотвратява конфликтите.

Всички искаха да повѣрватъ въ голѣмото значение на тоя институтъ, всички искаха да прозратъ безмѣрната роль на едно съвсѣмъ навременно и безпристрасно Общество на народите.

Но, затекоха дните на страшна неволя; когато всичко се отричаше на потиснатите народности малцинства, когато на последните се отнеха дори правата дадени имъ отъ мирните договори. Започна безумниятъ походъ на една печална слава, неотбираща сръдство въ своя пълкленъ устремъ.

Единъ всеобщъ протестъ, едно постоянно нарастващо недоволство, една несломима съпротива за самозапазване трѣбваше да изпитатъ грозните сѣдии, за да се изправятъ предъ факта на единъ голѣмъ жизненъ въпросъ. Тѣ трѣбваше вече да се справятъ съ въпийющия проблемъ за правата на малцинствата.

На нѣколко пѣти Обществото на народите имаше случай да разреши въпроса за малцинствата и да се отърве веднажъ за винаги отъ вѣчното безпокойствие на Балкана и Европа. На нѣколко пѣти творците на жестоките мирни договори съзнали фаталното си дѣло имаха случай да пристѣпятъ къмъ поправка на своите грѣшки и завинаги да въдворятъ истинския миръ и благоденствие. Но тѣ се показаха още по-жестоко-сърдечни и още по-малосъвестни спрѣмо тежката участъ на поробените малцинства, игнорираха и само игнориратъ едно нетърпимо и крайно опасно положение.

Презъ 1922 година тѣ, въ лицето на обществото на народите, безъ всѣкакво разглеждане отхвърлиха разумното предложение на професоръ Мърей, съ което той искаше въ страни кждето живеятъ поробени малцинства, да се пратятъ постоянни представители на Обществото на народите, за да следятъ приложението на чл. 2 отъ Сентъ-Жерменския договоръ. Сѣщата участъ постигна и предложението отъ 1925 г. на унгарския делегатъ графъ Аюни, за зачитане и даване ходъ на петициите на малцинствата. Не по-малко лоша участъ имаше и искането на холандския сенаторъ Хоогландъ, който презъ 1926 год. пожела щото

съвета на Обществото на народите да предостави споровете по малцинствата за разрешение отъ хагския сѣдъ. Предложението на холандския министъръ на външните работи Ванъ Блокландъ презъ 1928 год. да се учреди при Обществото на народите една комисия, която своевременно да проучва и анкетира оплакванията и петициите на народностите малцинства, сѣщо пропадна. Миналата година Обществото на народите не уважи почти никакъ дори исканията направени отъ покойния германски министъръ на външните работи Щреземанъ и канадския сенаторъ Дандюранъ, за едно подобрене въ процедурата по оплакванията на малцинствата.

Най-сегне, историческата петиция на тримата доблестни македонски синове въ Женева презъ първата половина на месецъ януари тази година трѣбваше да постави на последно испытание всички ония, които пледираха и само пледиратъ за свобода, братство и равенство.

Защото всичко каквото става въ европейския дипломатически апаратъ отъ края на войните насамъ и особено презъ последно време, не представлява нищо друго освенъ временни упойки, които не действуватъ почти никакъ върху опасностите за мира, а само развиватъ последните, разширяватъ ги и ги усложняватъ. За всички е ясно, че въ края на десетата година следъ сключване „мира“ става нѣщо опасно за мира на Балканите. И постепенно се усилва убеждението, че не съ палиативи, не и съ симпатоматически сръдства може да се изцѣри едно голѣмо зло, може да се премахне една тежка, остра белестъ, а чрезъ радикални методи и каузално лечение може да се достигне до едно пълно заздравяване положението, въ което е изпаднала днешна Европа.

И днесъ когато секретариатътъ на Обществото на народите е разпратилъ вече дневниятъ редъ на 59 сесия на О. Н., която ще се състои въ Женева на 12 май т. г., ние виждаме, че въ предстоящата лѣтна сесия на съвета въ Женева е застъпенъ за разглеждане и въпроса за подобрене участъта на малцинствата въ Европа, главно Балканите.

При положение, че главната и най-голѣма опасностъ за мира на Балканите иде отъ изпълнение тържествено поетите задължения за правата на малцинствата отъ страна на Югославия, Гърция и Румѣния, дали тоя жестъ на Обществото на народите е доказателство за едно отрезвление въ политиката на европейските дипломати, или това е направено само подъ натиска на възмутеното общественото мнение — рано е да се каже.

Но една неприятна вѣстъ идва да смути ново обществената съвестъ, идва да обезвѣри още повече малцинствата въ истинското предназначение на Обществото на народите.

Предстоящата сесия на Обществото на народите трѣбваше да бжде председателствуванa отъ делегата на Венецуелската република при Обществото на народите. Но последниятъ е изявилъ же-

лание да председателствува не лѣтната, а есенната сесия на съвета. Ето защо, сръбският делегат при Обществото на народитѣ щѣлъ да ръководи заседанията презъ месецъ май. Значи, сръбският министъръ на външнитѣ работи г. Воя Маринковичъ ще председателствува предстоящата сесия, въ която тъкмо последниятъ трѣбва да отговаря за грѣховетѣ и престѣпленията на своята страна и диктаторско правителство.

Е добре, не е ли това атентатъ спрѣмо голѣмото и изчерпащо се вече търпение на поробенитѣ народности малцинства.

Съ единъ указъ, съ единъ замахъ насилницитѣ отъ Бѣлградъ на времето си поискаха да сърбизиратъ всичко българско. Премахнаха училищата, затвориха черквитѣ, прокудиха македонската интелигенция. Днесъ помрачениятъ Бѣлградъ вѣренъ на каинското си дѣло продължава да гнети по най-звѣрски начинъ и всичко несръбско.

Чуждитѣ народности въ „Югославия“, които по брой и култура далечъ надминаватъ сърбитѣ „освободители“, сж лишени отъ всѣкакви политически, национални и културни права. Обектъ на

безогледна денационализация, тѣ сж подложени на единъ страшенъ тероръ, надминаващъ всѣкакви граници. Сатрапитѣ отъ Бѣлградъ въ стремежа си да постигнатъ една власт, една държава и единъ само народъ—сръбски, не пощадиха нищо. Тѣ не пощадиха дори своето име, своята честъ и съвестъ. Тѣ превърнаха и сръбската Темида въ слѣпо оржие на една престѣпна дейность, която отвръща ва всичко честно и разумно.

Преди 2 години тѣ инсценираха студентския процесъ въ Скопие, като погребяха живи 9 невинни и жизнерадостни македонски младежи. Днесъ тѣ сждатъ първитѣ хора на хърватския народъ.

При това представителтъ на тая страна, най-изкусно е заелъ председателско мѣсто въ най-висшиятъ международенъ аеропагъ и ще раздава правда въ 59 сесия на Обществото на народитѣ, когато тъкмо последниятъ е най-голѣмия провокаторъ и причинителъ на нещастията и страданията на крайно онеоправданитѣ народности малцинства.

O tempora, O mores!

Б. Бойчевъ—асистентъ.

КАМЕРАЛНОТО СЧЕТОВОДСТВО

Разглеждането на камералното счетоводство въ рамкитѣ на настоящата статия нѣма за целъ да даде подробно описание на сжщото, а да представи най-важнитѣ му особености и то въ много общи шрихи. Макаръ у насъ то да нѣма голѣмо практическо значение, обстойното му разглеждане е повече отъ желателно поради особеното мѣсто, което то заема въ счетоводната история като специална счетоводна форма която представлява оригинално видоизмѣнение на двойното счетоводство. Това наше желание ще изпълнимъ въ „Студ. дума“ при пръвъ възможенъ случай.

Камералното счетоводство споредъ проф. Joseph Schrott е изнамерено въ Австрия въ началото на втората половина на 18 столѣтие, поради желанието на австрийското правителство да постави въ редъ и рационализира държавнитѣ финансии. Като едно отъ срѣдствата още тогава е било признато правилното смѣтководство и ефикасния контролъ на приходитѣ и разходите. Въ изпълнение на тази задача още въ 1760 год. се основава специална държавна отчетна камара, чийто председателъ графъ Zinzendorf поставя предъ смѣтководството задачата да се даватъ най-точни и подробни данни за състоянието на касата, приходитѣ и разходите и да се изнабѣрятъ срѣдства и начини што смѣтководството да бжде поставено на най-добра и сигурна основа, чрезъ което да се превъзможатъ всички препятствия свързани съ една точна и детайлна отчетность и ефикасна контрола въ държавнитѣ финансии. Старото камерално счетоводство още по-рано било признато за непригодно и недостатъчно и нѣколко години преди основаването на специалната отчетна камара то било замѣнено съ двойно счетоводство, поради трудноститѣ, обаче, които били срѣщани при неговото приложение се породило прогивъ него недовѣрие и известни

съмнения. Чиновницитѣ отъ отчетната камара, на които е било възложено да подобрятъ смѣтководството веднага сж се убедили, че за да бжде приложено двойното счетоводство при отчитане държавнитѣ финансии, то последното трѣбва да претърпи сжществени измѣнения. Поради това, на главния счетоводителъ на отчетната камара Matthias Reuchberg било възложено да рационализира отчетността като намѣри и подходящи за целта нови методи на отчитане, а отъ изследванията които той е направилъ дошелъ до убеждението, че камералната отчетность така може да се организира, што да отговаря на всички изисквания предявени отъ управлението като се избѣгне по-подробното, по-мжчното и свързаното съ повече разходи двойно счетоводство. По този пжтъ на рационализиране отчетността въ 1762 г. Reuchberg изнамира камералното счетоводство, което предварително било изпитано на практика въ имението (чифлика) Eingerdorf на графъ Zinzendorf и едвамъ следъ като се увѣрять въ успѣшното му прилагане нѣколко години по-късно, а именно отъ 24 декември 1768 год. се въвежда и въ държавната отчетность на Австрия.

Въ Германия 24 години по-късно Хайделбергскиятъ проф. Д-ръ Jung изнамира още еднажъ камералното счетоводство — споредъ неговото изрично споменаване за това въ труда му „Anleitung zur Kameral-Rechnungssiszenschaft, Leipzig 1876 г.“ Дали проф. Jung не е знаелъ за сжществуването на камералното счетоводство следъ като то се прилага въ Австрия вече цѣли 24 години — това считаме за излишно да доказваме!

Камералното счетоводство е намѣрило приложение най-много въ Австрия и следъ това въ Германия въ държавнитѣ и обществени учреждения или изобщо въ такива съ публично-правовъ ха-

раakterъ, съ бюджетни предвиждания на приходитѣ и разходитѣ и които учреждения сж предизвикали неговото изнамиране. Най-характерната особеност на камералното счетоводство се състои въ противопоставяне на предвиденитѣ бюджетни постѣпления и разходи съ тѣхното фактическо изпълнение — то е бюджетно счетоводство, обаче, по размѣра на своя обсегъ то е непълно, понеже не отчита напълно имуществото и неговото измѣнение, а сжщо капиталитѣ и тѣхното измѣнение вследствие полученитѣ загуби и печалби поради което то се приближава и прилича на простото счетоводство.

Стремажътъ къмъ печалби—основенъ и единственъ стимулъ въ дейността на търговскитѣ предприятия е чуждъ въ дейността на общественитѣ учреждения, които се нуждаятъ само до толкова отъ сръдство доколкото последнитѣ сж необходими за посръщане на необходимитѣ разходи имащи предимно обществено значение. Отъ тукъ се изключватъ, обаче, онѣзи инициативи, които се поставятъ на чисто търговски начала: експлоатация на жельзници, мини, театри, електр. централи и др. п. за отчитането на които камералното счетоводство е непригодно.

Съпоставянето на предвиденитѣ приходи и разходи, по бюджета съ действителнитѣ постѣпления и разходи което сжщевременно води и къмъ опредѣляне остатѣцитѣ по параграфитѣ на прихода и разхода, а сжщо и ограничаване отчитането само върху съставнитѣ части на имуществото въ общ. учреждения само върху паритѣ, сж двегѣ характерни особености на камералното счетоводство, като съ последната си особеностъ, то се приближава до простото счетоводство. То се отличава отъ двойното счетоводство още и по това, че не познава резултатни смѣтки, понеже неговата задача се състои въ това да покаже какъ се е изпълнилъ бюджета чрезъ съпоставяне на предвижданията съ действителното изпълнение по прихода и разхода.

При камералното счетоводство се водятъ следнитѣ книги: дневникъ, главна книга и инвентаръ.

Дневника регистрира хронологически постѣпленията и разходитѣ и по съдържание и назначение напълно съответствува на касовата книга въ простото и двойно счетоводства. Той има следнитѣ граfi: 1) пореденъ номеръ на всѣко записвано перо, 2) месецъ и число, 3) обяснение на постѣплението или разхода, 4) суми-приходъ, 5) суми-разходъ. Може още да има и графа за страницата на главната книга, въ която е пренесено дадено перо.

Както по съдържание, така по форма и начинъ на водене камералния дневникъ не се различава отъ касовата книга въ простото или двойното счетоводства и може да се води както въ едностранична така и въ двустранична форма. Последната е за предпочитане, понеже дава възможностъ, при прилагане на синхронистичната форма, записванията на постѣпленията и разходитѣ да ставатъ чрезъ специализиране на сумитѣ по групи, параграфи и др. п. отъ прихода и разхода или по принадлежностъ къмъ източникитѣ. Въ края на всѣки месецъ се прави сборъ по графитѣ за сумитѣ — постѣпление и разходъ и разликата трѣбва да отговаря на наличността въ касата. За предпочитане е при месечнитѣ сборове салдото да се поставя само въ текста, а не да се уравниватъ графитѣ

за сумитѣ чрезъ поставянето му въ по-малката страна — разхода и новия месецъ да се открие сжщото салдо, защото първия начинъ ни дава възможностъ по-лесно да контролираме дали записванията или пренасянията въ главната книга сж направени правилно. Общитѣ сборове по графитѣ приходъ и разходъ на дневника трѣбва да отговарятъ на сборовитѣ отъ съответнитѣ рубрики по прихода и разхода въ главната книга. Въ края на годината дневника се приключва чрезъ поставяне салдото въ графата разходъ, а новата операционна година започва съ пренасяне сжщото салдо на ново. Пренасянето на сумитѣ отъ дневника въ главната книга става ежедневно или периодически, като се създава разбира се и необходимата връзка между тѣзи две книги.

Ако при ежедневнитѣ записвания въ дневника става голѣмо повторение на суми съ еднакво произхождение или пъкъ сжществуватъ нѣколко касови книги водени отъ разни лица, то за съкращение записванията въ дневника, въ допълнение на сжщия се завеждатъ специални дневници, даннитѣ отъ които периодически и въ общи суми се пренасятъ въ първия. Специалнитѣ дневници иматъ сжщото предназначение и форма както и главния и често се водятъ въ синхронистична форма, което дава възможностъ еднороднитѣ суми по прихода и разхода да се записватъ въ специални граfi и да се правятъ сборове по тѣхъ.

Чрезъ главната книга въ камералното счетоводство се следи изпълнението на приходната и разходната частъ на бюджета като се съпоставятъ предвижданията съ фактическото имъ изпълнение и при сравнение на последнитѣ въ всѣки моментъ може да се опредѣлятъ приходнитѣ и разходни остатѣци по параграфи и изцѣло за бюджета. Главната книга се раздѣля на две главни части: една за приходитѣ и друга за разходитѣ, а при голѣмо количество на оборотитѣ и комплицирани бюджети всѣка частъ представлява самостоятелна главна книга, въ допълнение на която се водятъ спомагателни книги за разпадане главитѣ отъ бюджета на съставнитѣ имъ части: параграфи, пунктове, букви и пр. За да се избѣгне отъ части това разпадане на главната книга, то последната се води въ синхронистична форма като еднороднитѣ приходи и разходи се групиратъ по параграфи, пунктове и др. въ специални рубрики. Чрезъ главната книга се класифициратъ и систематизиратъ бюджетнитѣ приходи и разходи по произхождение и предназначение, т. е. по глави, параграфи, пунктове и др., поради което въ всѣки моментъ имаме ясна представа за състоянието на еднороднитѣ приходи и разходи отъ бюджета, въ смисълъ на предвиждания и действително изпълнение. При предположението, че отчитането въ главната книга става по параграфи, то за всѣки параграфъ отъ приходната и разходна частъ на бюджета се открива специална смѣтка въ двустранична (а може и въ едностранична) форма. Въ лѣвата страна се записва предвидения приходъ или разходъ, а въ дѣсната страна—действителнитѣ постѣпления или разходвания. Записванията въ лѣвата страна на смѣтката ставатъ следъ утвърждението на бюджета, а сумитѣ въ дѣсната страна се пренасятъ направо отъ дневника (касова книга) или документитѣ, напр. квитанции и др. При съпоставяне две-

гъ страни на сметката се определят разликите между бюджетните предположения и действителното изпълнение, които за приключване на сметките въ края на бюджетната година се поставят въ малката страна за уравнение.

За определяне, обаче, на общия резултат от изпълнението на бюджета, то данните по отделните параграфи на прихода и разхода се пренасят въ специална за целта книга или таблица съ подходяща графировка, а именно: графа за стр. на гл. книга, за наименование на главите, параграфите и пунктовите от бюджета, за предвидените постъпления и разходи, за действителните постъпления и разходи и за разликите въ повече или по-малко, т. е. за икономите при разхода и излишците въ постъпленията и за преразходите и неполучените приходи. Чрез сравнение на общите сборове от последните две графи се получава и резултата от изпълнението на бюджета. Въ табличната обикновено се записва най-напред приходната част на бюджета, а след това разходната.

Понеже камералния дневник представлява обикновена касова книга, а главната книга ни дава сведения само за неполучените и неразходени още предвидени суми по бюджета, то общото имуществено положение на потребителното стопанство може да се види само при съставяне на пълен инвентаръ. Поради това и последния има същото

голямо значение както и при простото счетоводство, защото и при камер. счетоводство инвентарната книга е единствената която обхваща цялото имущество. Формата и съдържанието на инвентара и тук не се отличават от тези при простото и двойно счетоводство, а така също и при неговото съставяне записването и оценката съставните части на имуществото става въз основа на същите правила. И тук също така можем да имаме специални инвентари за някои имуществени части.

При камералното счетоводство също се водят и спомагателни книги напр. за постоянните средства за капиталите съ специално предназначение, за взаимоотношенията съ третите лица, за полиците, ценните книжа и др. които тоже имат най-различна графировка.

Чрез сравнение инвентара за настоящата година съ този от предшедващата се определя общото увеличение или намаление на чистото имущество, а също и измнененията въ отделните съставни части на имуществото изобщо. За нагледност и ясност станалите измненения се дават въ специална таблица съ графи за сумите от двата последователни инвентара и за разликите въ повече или по-малко. Разбира се, че това сравнение предполага еднаквост въ схемите на последователните инвентари или измненения които не биха го направили много трудно или невъзможно.

К. Траянов—студентъ.

РИБОЛОВЪТЪ НИ ПО ЧЕРНО МОРЕ.¹⁾

Рибарството (риболовство и рибовъдство) е единъ доста важенъ клонъ отъ народното ни стопанство. Затова много естествено е, гдето напоследък у насъ се яви такъвъ голъмъ интересъ къмъ този ни стопански отрасълъ.

Въ сегашните си граници ние притежаваме около 300 км. морски брѣгове, 400 — Дунавски и близо 400,000 декари рибни блатата. Морето ведно съ крайбрежните си блатата ни дава годишно повече отъ 1,700,000 кгр. риба, а Дунава съ блатата си около 1,200,000.

Отъ общото годишно производство на България, което не надминава 3,000,000 кгр., се пада на глава едва $\frac{1}{2}$ кгр. риба. А това е недостатъчно да задоволи поне мѣстните нужди. Ето защо, държавата взема сериозни мѣрки за подобряването на риболовството у насъ, като специално морското — освобождава отъ риболовно право, поощрява лова на открито море съ аламански мръжи и гъръ-гъри, поддържа рибарско училище, на което достави учебенъ, рибарски корабъ за ловене на риба по море съ тралъ и построи грамадно здание въ единъ отъ островите край градъ Созополъ.

Съ тоя корабъ, като любителъ, благодарение любезността на директора на училището г-нъ Д. Станевъ, имахъ възможността на няколко пъти да кръстосвамъ Родното море, съ нашите млади,

интелигентни рибари и да наблюдавамъ непосредствено техния животъ и работа.

Ще опиша последното си пътуване съ целъ, да илюстрирамъ на кратко тая мжчна, но благородна професия, въ свързка съ морето и неговото стопанско значение.

Тиха, пролѣтна нощъ. Небето е безвездно и тъмно. Морето се разлива спокойно въ далечината. На пристанището цари гробно мълчание. Полунощ вече минава. Само нашия корабъ е подъ пара. Върху неговия бордъ сръчно работятъ дузина ученици-рибари. На мачтата му се развѣва синьо знаме съ бѣло каре по срѣдата, което означава — тръгване. Скоро всичко бѣ готово за пътъ. Сирената мощно процепи въздуха. Котвата се вдигна и „Рибаръ“ напусна пристанището...

Въ 24 часа пресѣкохме траверза Галата при добро състояние на времето. Имаме барометрично налягане 764 м.м, ясно небе 5 бали, море 3 бали и 4 бали вѣтъръ*). Щомъ излѣзохме въ открито море лагътъ**) биде спуснатъ и кораба съ 7 мили въ часъ се отправи къмъ определеното мѣсто, отстоящо на 5° отъ изтокъ. Фарътъ остана далече задъ насъ. Непрогледенъ мракъ потули градътъ...

Разглеждамъ кораба. Доколкото мога да отсжда, вижда ми се удобенъ за целта. Строенъ е въ 1912 год. въ Осака — Япония за военни цели. Презъ време на последната война, той е служилъ за съжитѣ цели въ италианския воененъ флотъ.

*) Изъ данните на корабната книга.

**) Уредъ за измѣрване движението на кораба.

¹⁾ Данните сж взети отъ: „Черноморскиятъ ни риболовъ въ свързка съ проучването му отъ холандското риболовно д-во „Ноодерлихъ“ — проф. Д-ръ Морозъ и Г-р. Грозевъ.

Следъ войната бива приспособенъ за рибарски, траленъ корабъ и е носелъ последователно имената „Мария IV“ и „28 Октоврий“. Главнитѣ данни на кораба сж: бруто 21 R. T., нето 93 R. T. Най-големата му дължина е 35 метра, а най-големата ширина 6'78 метра. Срѣдно гази 3'48 метра вода, а максимално 4'09 метра. Машината е съ 345 индикаторни конски сили мощностъ. Развива скоростъ до 10½ морски мили въ часъ. Има две мачти, две общи кабини съ легла за ученици, специални помѣщения за риба, ледъ и др. Работи съ четири комплекта трални мръжи. Купенъ е за около 3800000 лева отъ италианската рибарска федерация.

Последва спускане на трала. Корабътъ намали хода. Тралътъ е особенъ видъ мръжа, която има форма на торба. Тя се влачи по дъното на морето. Съ нея ловятъ риба на дълбочина отъ 50—250 метра. Следъ часъ време мръжата биде извадена пълна съ риба, миди и раци. Между многото дребна риба, предимно меджидъ и трица, бѣха уловени нѣколко калкана, една морска ластовица и още много други красиви риби отъ 18 сажена дълбочина*) при температура на водата 7° C. Презъ цѣлата нощъ трала се спуска на три пѣти и въ резултатъ се улови 50—80 кгр. риба. Ловътъ е още неблагоприятенъ, поради низката температура на водата презъ пролѣтъта.

Осѣмваме въ открито море. Изтокъ зарумѣня. Изгревъ — слънце начена. Далече на хоризонта пламнаха два пожара отъ небето и водата. Голѣмо, златно кълбо изплаваше изъ приказнитѣ морски глѣбини. Ослѣпителната му свѣтлина се излѣ въ огненъ пѣтъ отъ края на хоризонта до кораба. Задуха слабъ източень вѣтъръ. Морето се пробуди отъ своя кратъкъ, неспокоенъ сънъ. Настана слънчевъ день...

Намираме се петъ мили далечъ отъ брѣга между устието на рѣка Багова, където е румжнската граница и Калиакра. Добруджа се възправя предъ насъ! Тя ни напомня низъ отъ злодеяния извършени надъ нашитѣ поробени събратя. Свещенъ ропотъ завладява душата срещу пролятага невидна кръвъ. Сърдцето се свива отъ болка...

Позорътъ, който виси надъ нашата сжедка Румжния, мина всѣка граница на жестокостъ и тирания. Тамъ, нашитѣ събратя теглятъ непоносимо много, разкарвани по „сигуранцата“, сждени, убивани... И то защо? — Затуй, че искатъ да живѣятъ свободно. Искатъ и трѣбва да живѣятъ, защото правото на свободата никой никому не може да отнема, нежелателно на българинътъ, който е воленъ като буря и е гордъ, че се е родилъ такъвъ. Румжния иска „да огаси, туй що не гасне“, да асимилира голѣма частъ отъ единъ великъ народъ, народъ съ славно минало и борчески духъ. И ако това тя е успѣла да направи въ древността съ Дакитѣ, когато се е обособявала като нация, за да си приписва днесъ божествено произхождение, че ужъ румжнитѣ били потомци на Ромулъ и Ремъ, деца на Бога-Марсъ — богътъ на войната, сега и особено съ добруджанецътъ тя нищо подобно не може да направи ако въобще е вѣрна тѣхната медали-идея, — идея за историческо надмощие. Не може, защото ние не ще се съгласимъ съ робската философия, която гласи: „Преклонена глава сабля не я сѣче“ и „Да би мирно седѣло, не би чудо видѣло“.

*) Единъ сажень = 1'80 метра.

Напротивъ, българския народъ имайки прометеевски дѣвизи на Раковски, Каравеловъ и Ботйовъ, а именно: „Чрезъ пресата, или саблята“. „Свободата не ще екзархъ, иска Караджата“ и „Тозъ който падне въ бой за свобода — Той не умира“... ще се бори до смъртъ за свободата на Добруджа, на Тракия и Македония. Такива мисли ме спождаатъ край бѣлитѣ скалисти брѣгове на златна Добруджа.

Корабътъ измѣня курса си. Вземаме посока нощъ Емине. Вече се отправяме назадъ къмъ Созополъ. Морето е набраздено, като разорана нива. Ту засмѣно, ту сърдито е небето. Весели чайки волно прехвъркватъ надъ насъ. Стадо дelfини ни следва. Не далечъ отъ кораба, старъ морякъ, бившъ флотски офицеръ, отъ голѣма моторна лодка съ мачта и платна, ги преследва и бие съ карабина въ момента, когато излизатъ на повърхността. Влюбенъ въ своята професия, той кръстосва морето безъ страхъ, отъ тъмни зори до късна вечеръ.

Стоя на мостика при капитана на кораба г. Куцаровъ и гледамъ съ бинокль околорѣстъ. Тамъ дето кржгозорътъ се включва, далечината сияе въ чистотата на простора. Брѣгътъ се синѣе мълчаливъ и мраченъ. Бързи, игриви вълни се гонятъ безспиръ. Корабътъ бележи по тѣхъ пѣтека отъ бѣла пѣна. Долу на палубата моряцитѣ — рибари, не спали цѣлата нощъ, бодърствувваха въ своята работа. Едни на мръжитѣ, други отбираха отъ мидитѣ уловената риба. Всѣки бѣше на поста си!

Слизамъ да поспя додето има свободни легла. Когато се събудихъ приближаваше обѣдъ. Моряцитѣ миеха палубата. Мръжитѣ бѣха извадени и кораба плуваше съ пѣленъ ходъ. Предъ насъ се откриваше чудесна панорама.

Край брѣга отъ Бургазъ до Созополъ се редятъ множество самотни, безлюдни острови. Гориститѣ склонове на Странджа съ върхъ Ба-кжригъ се спускатъ стрѣмно къмъ морето. Островитѣ св. Иванъ съ своя фаръ и св. Кирилъ съ новопостроеното рибарско училище, което се издига, като нѣкакъвъ срѣдновековенъ замъкъ, привличатъ погледа отъ далечъ. Задъ тѣхъ показва стариния си видъ градътъ на рибаритѣ.

Спираме далечъ отъ брѣга срещу рибното легловище „Милостъ“. Отъ острова заплува лодка съ двама ученика и единъ тѣхнитѣ възпитателъ. Най-напредъ отидохме, г. Станевъ, възпитателя и азъ, да разгледамъ училището. То представлява грамадно, триетажно здание съ лице къмъ градътъ и две крила по посока на морето. Отсрѣдъ зградата на върха, е издигната висока кула, на която се развява националния флагъ. Постройката, отвънъ, има красивъ видъ, но вътрешността ѝ е още по-красива. Удобни работилници, хигиенични спални, чиста трапезария и кухня, образцово уредени зали, кабинети, салони, болница, складове, баня, клозети и пр. Съ други думи — цѣлъ лабиринтъ отъ стаи, съ електрическо освѣтление, и парно отопление, съ водоснабдителна мръжа и модерна канализация, въ които личи редъ и естетика...

Следъ пренасянето си тукъ, рибарското училище, тепърва ще заживѣе своя нормаленъ животъ и ще удовлетвори една належаща нужда на страната, да създаде специалисти работници, които да се посветятъ на риболовното дѣло, като се поселятъ по черноморскиятѣ ни брѣгъ.

До балканската война нашето черноморско крайбрежие, най-вече в южната си част, беше населено с гърци или гръкомани, които бяха по-лоши и от родените гърци. Вземали културата и капитала в свои ръце, те живяха, като отделна държава в общата държава. За тях Цариград беше по-мил, отколкото цълата останала наша държава. Тия селища, бяха като жива преграда между вътрешността и външната култура. Даже нещо повече — те бяха като външно покривало, което даваше лъжлива представа на всички чужденци, които дохождаха или само минаваха край нашия брег. Случайно попадналия тук българин се чувствуваше или като гъстен гост, или като враг.

След балканската война нашето морско крайбрежие се увеличи на юг. Новите приморски селища бяха населени също с гръцки елементи. Но, гръците масово се изселиха и обезлюдиха крайбрежието ни. Едновременно с изселването на местното гръцко население се нанесе смъртен удар и на морското ни риболовство. Опитните и калени моряци-рибари заминаха отнасяйки с себе си и поминика на тоя край.

Нашите държавни управници, видяха влошеното положение и заселиха по тия места българи от Тракия. Обаче, последните се указаха чужди на морето, защото не го познаваха и се бояха от него. Затова, те неможаха да завладеят морето и останаха негови гости. Техният занаят беше далеч от морския брег и те, въпреки желанието си, не успяха да свържат своя живот с благата, които могат да се получат от морето и останаха храненици на държавата.

При това положение ни свари общоевропейската война. Към края на войната тоя въпрос се разреши в следната смисъл. По крайбрежието да се заселят добри и родолюбиви българи, които да свържат своя живот с морето и да изкарват прехраната си от благата му. Понеже нямаше готови такива хора, то се прибегна до създаването им по изкуствен начин чрез рибарското училище. Така се появи тоя институт, който обучава младежи между 15—20 год., предимно сираци и деца на българи, без никаква връзка с вътрешността, готови да се заселят там, откъдето ще изкарват прехраната си. Чрез рибарското училище става прераждане на младежите от сушата към едно постоянно и здраво, крайбрежно население.

Днес, училището е пуснало три випуска след свое то кратко съществуване. За да се прикрепят още по-силно към брега, сжитите хора се оземлят от държавата с дворни места и с по десет декара работна земя. Освен туй, те се финансират с дългосрочен, безлихвен заем. Свършилите училището се групират в рибарската кооперация „България“, с седалище Созопол. Тая кооперация към 31 юни 1924 год. е имала инвентар за 1,455,053 лв. Така рибарското училище с своята трудова кооперация тури началото на нашите професионални рибари, които от бащи ще наследяват своя занаят — риболовството. През 1928/29 г. за издръжка на училището и стопанството му сж изразходвани 3,530,612 лева, а сж внесени в фонда „Културни мероприятия“

при Министерството на земеделието и държавните имоти 1,092,242 лева*).

Относно бъдещите перспективи на училището заслужава да се спомене и проектирането постройка на фабрика за консервиране на риба.

Но това между — впрочем! Сега да продължим описанието според маршрута. Напуснахме острова и по новопостроения вълнолом на созополското рибарско пристанище, съставлява се кей за училището, влизаме в града. Тъсни, криви улици с настилка „калдаръм“, стари постройки обковани отвън с дъски — ето това е Созопол! Всичко тук е строено не за вълкове, а от днес за утре. Градът е разположен върху скалист полуостров, съединен с сушата чрез тесна ивица земя.

Не далеч от него се намира друго рибно леговище „Христосъ“, за чирюз и пролътна скумрия. Буйни коне впрегнати в здрава, желъзна кола, призежание на училището, ни понесоха за там. Минаваме през лозята по пясчлив път. Пролътните дървета сж нацъптели и приличат на голъми букеги. Тук е по-топло и всичко вече се е раззеленило. Откъм морето подухва слаб вятрец. Въздухът мирише на солено...

Стигаме по пладн. Момчетата, току-що обядвали се готвяха да отплават до таяна. Придружих ги сам. Извадиха мръжките празни.

Върнахме се обратно на сушата. Брегът и тук е скалист. Скалите сж базалтови. От нощ св. Стефанъ, той извива до пограничния пост св. Агалина и образува живописен залив. Зад нощ Куртанъ се вижда село Кюприя с устието на рѣка Ропотамъ — българската Амазонка. По натам брегът се губи в синевина.

Привечер сме на кораба. Той е готов за тръгване. Напуснахме созополския залив при доста силен юго-източен вятър и се отправихме за Варна по компасен курс 320° с ход 6 1/2 мили в час. В път ни свари залъз-слънце. Почти едновременно от изток луната показва блѣдия си диск, а далече на запад бавно догаряше последния слънчев лъч. Слънцето залъзе зад облак. Тъмно-виолетов вуал потули брегът. Червено-розови сияния озариха небето. Луди, разноцветни багри заиграха от брега до кораба. Към хоризонта морето се посребри. Лунага набеляза блѣлосѣжната си пътека от хоризонта до кораба.

Между нощ Емине и устието на Камчия отново започна ловът. Спусна се трала на 42 сажена дълбочина. Заедно с малкото риба, тоя път, в мръжата се улови една акула дълга 80 см. До сутринята тралът се спусна на шест пъти и улови близо 200 кг. риба.

Накрай, няколко думи за риболовството в миналото! Риболовството в Черно-море е толкова старо, колкото и корабоплаването по неговите води. Първите сведения за риболовството и изобщи за рибарството, ние черпим от бащата на историята — Херодотъ. След него знаменития, древен, гръцки философ Аристотелъ, ни запознава подробно с живота на Черно-море, гесп. на рибите. Николай Дамаский, съвременник на иудейския цар Иродъ и императоръ Августъ бележи, че Синдите (скитско племе живущо по северо-из-

* Изв отчетитъ на училището.

точните брѣгове на Черно-море отъ VI вѣкъ преди Христа) хвърлят на могилата на умрѣлия толкова риба, колкото врагове е убилъ умрѣлия. Отъ Страз-бордъ е останало цѣло описание за ловидбата на паламуда по Черно-море (В. В. Латишевъ — Извѣстія древнихъ писателей греческихъ и римскихъ о скиѣи и Кавказѣ). Плиний се занимава съ естествената история на Черно-море. И още плеада писатели сж ни оставили нѣщо писано по въпроса, което може да служи за ориентировка на новото време.

Черно-море въ всѣко отношение се отличава отъ другитѣ морета на черноморския басейнъ. Още въ старо геологическо време то, известно подъ името сармадско, е било самостоятелно съ обширни граници на северъ, изтокъ и западъ и е имало полусолена вода. Въ понтійско време, Черно-море се разпаднало на нѣколко голѣми, съ почти прѣсна вода езера. По-късно въ делувіално време Каспійско море се отдѣля отъ сегашното Черно-море, а последното се съединило съ Сръдиземно море, посредствомъ Босфора и Дарданелитѣ, като едновременно съ това се образували и дветѣ съединени морета Мраморно и Егейско. Отъ тоя моментъ почва взаимното влияние на дветѣ морета. Черно-море се осолява. образува се сероводородъ и фауната му намалява...

Рибарството, обемащо въ себе си четири области на народното стопанство, риболовство, рибовѣдство, рибна индустрия и търговия съ риба, заема едно второстепенно мѣсто въ стопанския животъ у насъ, макаръ развитието на риболовството да има двойно значение за всѣки народъ, който граничи съ море. Отъ една страна то, способства за създаване на смели моряци отъ които главно се комплектува флота — търговски и воененъ — а отъ друга, дава добра печалба и сръдства за живѣние на жителитѣ отъ крайбрежието...

Презъ нощта излѣзе буря. Корабътъ като орѣхова черупка се замята отъ вълна на вълна. Заваля дъждъ изъ облакъ. Скоро, обаче, вѣтъра прогони облака, луната се показва и на хоризонта се очерта спектрална дъга съ меки, нежни цвѣтове, преливащи се единъ въ другъ. Тая небесна арка се възправяше на пѣтя ни, и корабътъ съ кашъ плуваше неудържимо къмъ нея.

При зори стигнахме портъ Варна. Тукъ свършва излета ни по море, а заедно съ него и моя бѣгълъ очеркъ върху риболовството у насъ. Нахвърлил въ общи черти редица факти, ведно съ впечатленията си, азъ мисля, че постигнахъ целта, която си поставихъ и съ това оправдавамъ времето което ви отнехъ.

Ник. С. Мждровъ — бившъ студентъ.

Сжщностъ на нооперативния кредитъ.

Съвремениятъ стопански животъ се характеризира преди всичко съ нуждата отъ кредитъ за стопанскитѣ предприятия. Безъ кредитъ е немислима никаква стопанска дейность било отъ страна на голѣмитѣ търговски и промишлени предприятия, било отъ страна на дребнитѣ стопански сжществувания като занаятчии, дребни търговци и селски стопани.

Въ епохата на икономическия строй въ който кредитътъ играе първостепенна роля, трѣбва безспорно и кредитнитѣ взаимоотношения да почиватъ върху рационална организация. Отъ добрата организация на кредита въ дадена страна може да се изисква преди всичко кредитнитѣ институти да бждатъ въ състояние да задоволяватъ своевременно и напълно нуждитѣ отъ кредитъ на правилно-развиващитѣ се стопански предприятия и то по такъвъ начинъ, че не само кредитнитѣ институти да получаватъ обратно даденитѣ заемообразно суми, плюсь припадающитѣ се лихви, но и кредитиранитѣ предприятия да извличатъ за себе си несъмнена полза, която да се изразява въ непрекъснати имъ растежъ.

При рационалната организация на кредитнитѣ взаимоотношения трѣбва да сжществуватъ следнитѣ условия: 1. Банковиятъ институтъ трѣбва да бжде увѣренъ, че предприятието, което иска кредитъ се развива успѣшно и 2. Срещу отпуснатия кредитъ трѣбва да сжществува имуществено обезпечение.

Въ продължение на цѣли вѣкове дребнитѣ занаятчии, търговци и земеделци сж били лишени

ни отъ възможността да се кредитиратъ отъ банковитѣ институти, които почиватъ върху принципа на рационално-организирания кредитъ, а сж били оставени въ ржцетѣ на безмилостнитѣ лихвари, които — паралелно съ вземането на прекалено голѣми лихви сж подковавали самитѣ основи на кредитиранитѣ отъ тѣхъ малки предприятия.

Но защо дребнитѣ стопански единици не сж могли да се ползватъ отъ кредита на добре уреденитѣ банки? — Защото тѣзи банкови институти сж били всѣкога доста голѣми предприятия, имащи за целъ да кредитиратъ крупнитѣ търговски и индустриални предприятия въ ржководството и организацията на които тѣ самитѣ твърде често сж вземали най-близко участие; освенъ това за голѣмитѣ банки институти е неизгодно да се занимаватъ съ кредитирането на дребни предприятия, тъй като въ случая се касае за слаби операции, свързани съ много работа и носящи твърде малка печалба. Отъ друга страна голѣмитѣ банки не могатъ да получатъ въ подобни случаи всички гаранции, на които се основава правилния организирания кредитъ. И наистина, каква имотна гаранция би могълъ да представи напр. единъ беденъ занаятчия, който много често не разполага съ нищо друго, освенъ съ своитѣ две ржце и желание то да работи?..

Независимо отъ това, почти всѣкога банковитѣ институти се намиратъ въ по-голѣмитѣ населени пунктове и за тѣхъ е крайно трудно да изпращатъ специални информатори, често пѣти на доста голѣми разстояния, за да събиратъ сведения за кредитоспособността на дребнитѣ селяни и

занаятчий, които водят скромното си съществуване въ затытенитъ градчета и села, па сж и съвършено непознати на банковитъ ръководители отъ голѣмитъ стопански центрове. Като имаме предъ видъ и факта че административниятъ апаратъ на голѣмитъ банки е твърде скъпо платенъ, тъй че последнитъ сж просто длъжни да се отказватъ отъ сдѣлки, стоящи подъ известенъ размѣръ, ще се дойде неминуемо до извода, че даже и да биха се съгласили крупнитъ банкови институти да кредитиратъ дребнитъ стопани, последнитъ биха се отказали по причина на скъпия, крайно неизносенъ за тѣхъ кредитъ

Дребнитъ стопански съществування сж били следователно въ продължение на дълги години клиенти по необходимостъ на лихваритъ, които не само, че взематъ твърде голѣма лихва при отпускането на заеми, но прикрито почти всѣкога се стремятъ къмъ разорение на длъжника, старейки се да станатъ собственици на имота му и да присвоятъ резултатитъ на неговия трудъ. Тука именно се крие голѣмата опасностъ отъ лихварството, тука изпъква сжщевременно и голѣмата разлика между финансирането на дадено предприятие отъ банка, почиваща на принципитъ на рационално-организирания кредитъ и кредита, отпуснатъ отъ единъ лихваръ.—Докато въ първия случай паралелно съ изгодитъ за кредитния институтъ ние виждаме, че се целятъ и изгоди за кредитираното предприятие, а отгукъ и за цѣлото народно стопанство, то въ втория случай целта е напълно противоположна: чрезъ голѣми лихви да се натрупатъ огромни дългове, които никога не могатъ да бждатъ изплатени, въ резултатъ на което дебиторътъ загубва стопанската си самостоятелностъ и се разорява напълно.

Като последиствие на този печаленъ фактъ, ние виждаме, че даже и въ области, кждето едра та промишленостъ не успѣва леко да се справи съ ржчното производство на занаятчията, благодарение на техническото си съвършенство, добра организация и финансиране, се създаватъ доста бжрзо условия за лекъ успѣхъ и неочаквано развитие за индустрията, вследствие на огромнитъ опустошения, които е успѣлъ да извърши лихварътъ съ своето кредитиране...

Въ много чести случаи той се явява предъ дребния производителъ като търговецъ, организаторъ и закупчикъ на домашното производство, който снабдява занаятчията съ сурови материали и му дава заемообразно парични срѣдства. Получената по този начинъ победа надъ дребния занаятчия не е победа на усъвършенствуваната техника и стопански познания надъ старитъ способности на производство, не е и победа на хората, надарени съ инициатива и смелостъ, надъ инертността и безволие—това е тържество на грубата сила и безсъвестността надъ безпомощността, това е експлоатация на народния трудъ, граничаща до опустошението на цѣли области отъ дадена страна...

Естествено, това положение не можеше да съществува вѣчно; естествено е, че се намѣриха високо-благородни личности (като Шулце-Деличъ, Райфазенъ и Луцагги), които съ рискъ да уверятъ на собственикъ си интереси и спокойствие, се заеха да освободятъ дребния стопанинъ отъ

лихваря и да го поставятъ въ сферата на кредитнитъ взаимоотношения при сжщитъ условия, при които работятъ крупнитъ търговски и индустриални предприятия.—Къмъ края на 60-тѣхъ години отъ миналия вѣкъ—наредъ съ голѣмитъ капиталистически банки—почнаха да възникватъ и нови кредитни институти, подъ форма на спестовни и кредитни учреждения, популярни банки и други подобни на тѣхъ учреждения. Всички организации отъ този родъ се отнасятъ къмъ типа на банковитъ предприятия, основани не на капиталистически, а на кооперативни начала и за това сж известни подъ общото име кооперативни банки.

II

Първиятъ въпросъ, който ще си зададемъ, е: На какви основи почива кооперативния кредитъ? Тукъ трѣбва да се изтъкне преди всичко, че при раздаването на кооперативния кредитъ не се отдава прекалено голѣмо значение на имотното обезпечение на кредита. Тука се взема подъ внимание преди всичко какъ се развива предприятието, което се нуждае отъ кредитъ и какъ се рентири то. Ако се укаже, че следъ произвеждането на стокитъ и тѣхната разпродажба се получава капиталъ, значително по-голѣмъ отъ първоначално вложения такъвъ, то такова предприятие се счита кредитоспособно, макаръ че притежателътъ му е работилъ и работи преимуществено съ чужди срѣдства. Тази практика на кооперативнитъ банки почива върху опита: Доказано е, че богати, но слабодоходни предприятия неизбѣжно изоставатъ назадъ и биватъ бжрзо изпреварвани отъ по-малки, но добре рентиращи се такива.

Дребното предприятие въ сегашната епоха е жизнеспособно, независимо отъ обстоятелството, че въ много области на ржчния трудъ ще възтържествува въ по-близко или по-далечно бждеще едрото машинно производство. Въ много страни, останали по-назадъ въ икономическото си развитие, малкитъ предприятия се явяватъ като източници за съществуването на по-голѣмата частъ отъ населението. И ако въ резултатъ отъ стопанската дейностъ на единъ дребенъ производителъ се изхранва семейството му, заплащатъ се лихвитъ на използванитъ капитални и остава освенъ това и известенъ, макаръ и малкъ, излишекъ отъ парични срѣдства, пита се: Не е ли жизнеспособенъ този малкъ производителъ, не се ли дава възможностъ на сжщия да живѣе и работи благодарение на скромния кредитъ, който му се отпуска отъ кооперативния кредитенъ институтъ?

Разбира се, че кооперативната банка не е достатъчно да знае, че дадено предприятие се развива успѣшно и е доходно, за да се опредѣли на собственика му по-чувствителенъ кредитъ. За ръководителитъ на сжщата е твърде добре известно, че доходността на предприятието е въ зависимостъ и отъ личнитъ качества на неговия притежателъ: отъ неговата трудоспособностъ, честностъ, предприемчивостъ и умение. Затова е необходимо да се знае въ всѣки конкретенъ случай до каква степенъ даденъ кредитоискателъ притежава необходимитъ стопански и нравствени качества, които могатъ да послужатъ като гаранция, че той е способенъ да даде производително оползотворение на дадената му заемообразно сума и то по такъвъ начинъ, че следъ из-

тичането на срока да е въ състояние да възвърне обратно получената сума, плюсь всички следващи се лихви. Правъ е следователно великият италианец Луцатти като казва, че кооперативният кредит представлява отъ себе си „капитализация на честността“.

Има се също така предъ видъ, че често пъти—благодарение на лично нещастие или временно стопанско затруднение — длъжникът не ще може да изплати своевременно отпуснатия му заемъ, па може въ краенъ случай и никога да го не издължи. Затова, за да не страдат интереситъ на здружението, предвижда се искането на поръчителство отъ две лица, които засвидетелствуватъ, че даденото лице—въз основа на личнитъ си и стопански качества—може да води успѣшно предприятието си и че то добросъвестно ще изплати на срока дадената му въ заемъ сума. Ако обаче, въ последствие се окаже, че лицето съвсемъ не е толкова добро, колкото сж искали да кажатъ поръчителитъ му, то тѣ сж длъжни да понесатъ материалната отговорностъ отъ нередовността на длъжника. Поръчителитъ следователно се явяватъ въ помощъ на банката (като не даватъ съгласието си да се отпускатъ заеми на некредитоспособни лица), тъй като и тѣ сж заинтересовани въ своевременното изплащане на заема.

При това, поръчителитъ—като лица, близки до искателя на заемъ—познаватъ сравнително най-добре неговото стопанство, тъй че тѣ най-правилно могатъ да решатъ дали заемътъ се иска за производителна целъ и дали исканата сума не надвишава действителната стопанска нужда на кредитоискателя. Независимо отъ това, благодарение на обстоятелството, че поръчителитъ носятъ материална отговорностъ за отпуснатия заемъ, тѣ ще следятъ доста внимателно стопанската дейностъ на длъжника и ако се убедятъ, че той не води умело работитъ си и, че съществува опасностъ за неизплащане на дълга, вследствие реализирани загуби, тѣ ще предупредятъ банката, за да вземе своевременно нуждитъ мѣрки за ликвидирание съ отпуснатия заемъ.

Благодарение на солидарната отговорностъ между длъжника и поръчителитъ му, може да се създаде доста добра гаранция и за самата банка, която гарантира по този начинъ вземането си. Като основа на кредитоспособността на дребнитъ занаятчии и търговци се явяватъ по този начинъ личнитъ имъ качества: трудоспособностъ, умение и честностъ и солидарната отговорностъ между длъжника и поръчителитъ отъ една страна и между всички членове на сдружението—отъ друга.

Не трѣбва да се забравя, че кредитната кооперация е преди всичко банково предприятие, което се стареа да пласира всички набрани въ каситъ си сръдства между слабитъ стопански съществувания. Тя трѣбва да събере всички малки спестявания и свободни капитали на сръдно — и слабо—имотни класи отъ населението на района си и да ги разпредѣли между сръднитъ и дребнитъ производители и търговци съ целъ да бждатъ тѣ оползотворени чрезъ стопанска дейностъ. При това трѣбва да се спазва банковия принципъ: „Активна на всѣко банково предприятие се опредѣля отъ неговия пасивъ“, т. е. трѣбва да се гледа всѣкога да съществува равновесие между при-

леченитъ въ банката сръдства и пласиранитъ, между членоветъ на кооперацията такива. Ако се спазва добре този принципъ, ще бждатъ доволни отъ кооперацията и вложителитъ (защото помѣстватъ спестяванията си въ сигурно банково предприятие, което олихвява добре сумитъ имъ), и дебиторитъ на банката (защото се ползватъ съ евтинъ и леснодостъпенъ кредитъ).

III

Кооперативниятъ кредитъ трѣбва да бжде преимущественно производителенъ кредитъ. Съ кредитъ трѣбва да се ползватъ преди всичко лица, които сж въ състояние да дадатъ производително предназначение на полученитъ суми и да създадатъ чрезъ производство продукти, цената на които надвишава всички разходи по производството и лихвитъ на чуждитъ капитали, вложени въ предприятието.

Задачата на кооперативния кредитъ не е да раздава милостиня на бедняцитъ, но да предпази хората отъ бедностъ, тъй че въ случая не може да се касае до благотворителностъ. И много право бележи Шульце-Делигъ като казва, че благотворителността приучва хората къмъ очакване на милостиня, вмѣсто да разчитатъ на собственитъ сили; тя прави, споредъ Шульце по-слабо нравственото чувство и чувството на отговорностъ и затова тя трѣбва систематически да се отбѣгва отъ кредитнитъ кооперации.

Въпрѣки обстоятелството, че кооперативнитъ банки сж кредитни предприятия, за които сж въ сила банкерскитъ принципи и банкерската практика, тѣ се отличаватъ доста много отъ капиталистическитъ банки, както по конструкцията си, така и по принципитъ си. Преди всичко частната търговска банка, както всѣко капиталистическо предприятие, се стреми да даде на взаимоотношенията между нея и клиентитъ ѝ такова направление, че тя да извлече за себе си максимална изгода сръщу посръдническитъ си услуги. По този начинъ разпредѣлението на всички обществени сръдства, постѣпили въ каситъ на акционернитъ банки, е предадено изключително въ ръцетъ на собственицитъ на банката, които въ дейността си се ръководятъ преди всичко отъ желанието да получатъ за себе си колкото е възможно по-голяма печалба, като оставятъ на заденъ планъ действителнитъ нужди и интереси на народното стопанство.

Кредитната кооперация, като организация, почиваща на кооперативни начала, се стреми преди всичко да отстрани отъ кредитнитъ взаимоотношения издишнитъ посръдници, които искатъ да използватъ както вложителитъ, така и дебиторитъ си. Кооперативната банка се стреми да скъси разстоянието между лицето, което разполага съ свободни сръдства, на които не може да намѣри производително предназначение и лицето, което за правилния вървезъ на предприятието си, се нуждае отъ чужди сръдства. Благодарение на тази си посръдническа мисия, кооперативниятъ кредитенъ институтъ успѣва да подобри условията за труда,—да подигне сръднитъ и дребнитъ производители и търговци въ стопанско отношение и да култивира между кредитоискателитъ и вложителитъ съзнанието, че тѣ сж полезни единъ на другъ и че не трѣбва да се гледатъ като врагове.

Освенъ това кредитната кооперация е чужда

на онзи безогледен стремеж за печалби, който тика частните банки към всевъзможни спекулативни операции, които много често водят към голъми загуби, жертва на това стават и вложените въ банката чужди сръдства. Кооперативните банки кредитират само членовете си, които сж въ сжщност и единствени тѣхни собственици; кредититѣ, съ които се ползват членовете, биват въ всѣкога обезпечени, благодарение на което всѣки рискъ отъ загуби бива изключенъ, а освенъ това банковитѣ членове получаватъ заеми при сравнително по-износни условия, тъй като тукъ липсва банкерина-капиталистъ, който работи изключително за голѣми печалби.

Капиталистическата банка гарантира вложенитѣ въ каситѣ ѝ сръдства отъ трети лица чрезъ собствения си капиталъ, а кредитната кооперация — чрезъ солидарната отговорност на своитѣ членове. Солидарната отговорност се явява като гаранция отъ морален характеръ, тъй като тя се гради върху довърието между отдѣлнитѣ кооператори. Ноебходимо е затова внимателно подбиране на членовете-кооператори, като се предпочитатъ за такива лица, които се отличаватъ съ трудолюбие, честностъ, дѣловитостъ и нравственостъ.

На дѣлата на кооперативната банка, въ противоположност на акционерната такава, се дава всѣкога голѣма гласностъ, всички действия на ръководителитѣ ѝ се намиратъ подъ „стъкленъ калпакъ“, на всѣки заинтересованъ се даватъ неопходимитѣ му сведения съ една дума тя е подъ непрекъснатъ общественъ контролъ.

За да може кредитната кооперация да оказва действителни услуги на членовете си, тя трѣбва да бжде близка до тѣхъ и достъпна за тѣхъ. Безъ всѣка загуба на време членътъ трѣбва да може да идва въ банката, да свършва работата си тамъ и да си отива, за да продължи катадневното си занятие. Опознаването между членовете

е сжщо така осществимо, когато тѣ сж отъ единъ по-малкъ районъ, а освенъ това отдалечеността на кредитната кооперация отъ членовете ѝ дава възможност на лихваря да експлоатира народния трудъ много по-лесно. (Не трѣбва да се забравя, че борбата съ лихварството е основна задача на кооперативнитѣ банкови институти). Право бележи Леонъ Се като казва, че борбата съ лихварството е възможна само отъ близко.

Достъпността на кредитната кооперация се състои въ следното: Банковиятъ членъ не трѣбва да изпитва нито стеснение, нито страхъ когато се обръща къмъ кооперацията за услуга. Той трѣбва да се чувства въ банката като въ родна сръда, между приятели, които се добре познаватъ единъ другъ и знаятъ стопанското си положение. По този начинъ — чрезъ взаимноопознаването между членовете и банката — се създава съ течение на времето взаимното довъріе и постоянния контактъ.

Всичко въ кредитната кооперация е демократизирано до крайностъ — дори и самото управление. Основенъ принципъ въ това отношение е кооперацията да почива върху началото на самоуправлението. Като висшъ распоредителъ и контролирующъ органъ се явява общото събрание на членовете, което е властно да избере изъ своята сръда органитѣ на управлението и хората, натоварени съ ревизиране дѣлата на управляющитѣ. Въ общото събрание всички членове сж равни помежду си; тѣ се ползватъ съ еднакви права и иматъ еднакви задължения; всѣки членъ има само единъ гласъ.

Съ една речъ, чрезъ кооперативнитѣ банкови институти става демократизиране на кредита въ пълната смисълъ на тази дума, тъй като посръдствомъ тѣзи институти се прави кредита достъпенъ едва ли не за всѣки гражданинъ, който притежава добри лични и морални качества и се занимава съ производство или размѣна.

Б. Кутрянски — студентъ.

Студентското Д-во при Висшето Тѣрг. У-ще Варна.

(клонъ отъ Бѣлг. Нац. Студ. Съюзъ)

Бѣлгарското студентско движение, като проява на организиранъ животъ, датира отъ твърде отдавна. Има въ чужбина бѣлгарски студентски д-ва, които сж по-стари отъ днешна Бѣлгария — основани сж преди освобождението.

Следъ всйната студентството даде по интензивна проява на организационенъ животъ. Липсата на точни данни обаче, ни пречи да обгърнемъ голѣмата тиха и мълчалива работа на десетки наши студентски д-ва въ Бѣлгария и чужбина. Тази благородна задача остава на бждащия историкъ, който ще се заеме да разбулва мъглата обвила разволя на бѣлгарското студентско движение. Нека споменемъ само, че работата на бѣлг. студ. д-ва е била отъ голѣма полза за народа и държавата. А по настоящемъ обединенитѣ усилия на почти всички бѣлг. студ. д-ва подъ знамето на Бѣлг.

Нац. Студентски Съюзъ, се планомѣрно и систематично полагатъ само за благото на студентството и Бѣлгария.

* * *

Студентското Д-во при Висшето Тѣрг. У-ще Варна е създадено непосредствено следъ учредяването на сзмото У-ще. Точната дата на основаването отъ источниците съ които разполагамъ не мога да узная. По чия инициатива — сжщо е неизвестно. Ако се сжди по думитѣ на г. ректора Ц. Каланджиевъ казани на общостудентското събрание презъ 1929 година. Д-вото е основано по дадена отъ академическата власт инициатива. Даннитѣ съ които разполагамъ сж отъ 1924 година.

Да се спремъ и да погледнеме изминатия пътъ въ продължение на 5 години, е отполза за насъ. Преценявайки условията при които сж ра-

ботили нашите предишни колеги и сравнявайки тях условия с постигнатите резултати, с реализираните практически инициативи, ние можем да забележим редъ предложения които сж останали само такива, защото не е спазено времето, обективните условия за тяхното появяване. Ние се убеждаваме въ това напълно, когато преглеждайки дейността на Д-вото респек. настоятелствата виждаме да се ниякатъ подобно зрънца на броевица, предложени инициативи; но по липса било на срѣдства, било на интересъ въ първо време много хубави начинания сж останали само протоколни решения. Вглеждайки се въ изминатия пътъ можемъ да черпимъ куражъ, въпрѣки нерадостната срѣда и условия въ които и по-настоящемъ работимъ. Да критикувамъ дейността на миналите настоятелства, това не е въ кръга на задачата ни. Да опиша, обаче, извършеното отъ всѣко настоятелство до колкото наличните данни ми позволяватъ е моето желание. Дали съмъ могълъ да се абстрахирамъ отъ влияние, приятелство на това оставямъ читателятъ да си отговори.

Като първи съставъ на н-вото който е заваренъ до 11.XI. 1924 год. сж били: Д. Хаджиевъ председател и членове: Д. Раевъ, Ст. Савовъ, Д. Славовъ, Б. Бойчевъ, Т. Мицовъ, Ат. п. Ивановъ. За дейността на този съставъ липсватъ данни.

Второ н-во съ председател пакъ Д. Хаджиевъ и членове: Ст. Чолаковъ, Б. Бойчевъ, Ст. Шекеровъ, В. Баръмовъ, Б. Йоневски и Ст. Танчевъ. Този съставъ е единъ отъ най-дейните. Нѣщо повече, той е предначерталъ дейността на Д-вото за досега, а може би и нашите колеги не ще правятъ отклонение. За авторитета на д-вото, за добрата уредба на службите, канцеларии, домакинство, той е положилъ усилия увѣнчани съ успѣхъ. За пръвъ пътъ тѣ заговарватъ за нуждата отъ периодическо списание, съ чисто студентски отенѣкъ — третиращо въпроси само около студентски интереси. За целта е билъ избранъ първия редакционенъ комитетъ: Ст. Чолаковъ, В. Баръмовъ, Печниковъ, Куртевъ и В. Яневъ. Социалната политика на това н-во сжщо е за похвала. Н-ството действува за евтини дърва за студентите, подпомага бедни студенти като на 2-ма плаща таксата, а 18 снабдява съ учебници.

Другъ единъ елементъ, който колорира тяхната дейностъ като чисто студентска дейностъ далечъ отъ партийните клубове и който елементъ, понастоящемъ е основата върху която се гради обединението на българското студентство това е *надпартийността*. Ще цитирамъ две точки отъ резолюция взета по поводъ нападки въ пресата:

1. Студентството има само една своя организация и тя е Студентското д-во, за което единствено милѣе и дава всичките си организаторски способности.

2. Всѣко единично действие на отдѣлни студенти, които по своето естество или неясна формулировка биха могли да уронятъ по каквото и да е начинъ, било престижа на Академията, било репутацията на Д-вото, не ангажиратъ по никакъвъ начинъ цѣлото студентство, което въ своето Д-во е надпартийно. Н-вото е работило до 23 мартъ 1925 година и предало д-вените дѣла на новоизбраното н-во въ съставъ председател К. Вълчевъ и членове: Радичевъ, Н. Господиновъ, Руси Ганевъ, Севдаловъ, Върбановъ и Кръстевъ. Отъ състава се вижда, че нѣма никаква връзка

съ старото н-во — практика която не заслужава препоръчване. Дейността на н-вото е по-слаба, въ сравнение съ предшествениците имъ. Изглежда, че сж били доста голѣми формалисти (напр. едно заявление за плащане такса на беденъ студентъ е минало презъ 3 заседания на настоятелството и едно общо събрание). По разни и не известни на менъ причини, въ едно скоро време двама отъ членовете на н-вото сж били арестувани. Това е наложило промѣна въ н-вото. На н-вото липсва импулсъ за действие, може би е било спъвано, но това не личи отъ нигде. Подпомагало е бедни студенти само съ книги, издало Фанансова наука отъ проф. О. Андерсонъ и История отъ г. Ив. Стояновъ. Ръководило е Д-вото до 29 мартъ 1926 год. когато се избира ново н-во въ съставъ — председател Л. Христовъ и членове: Ст. Александровъ, Ив. Дѣдовъ, Л. Трънковъ, Йончевъ, М. Поповъ, Ст. Ив. Стоевъ. Това настоятелство е прекарало повече въ вътрешни борби и протоколите му сж повече отговори на контролната комисия. По него време се сформироваха: Общо студентската организация „Хр. Ботевъ“ — София, Съюза на българските студентски Д-ва въ Германия, Австрия и др., а въ послѣствие и Българския Нац. Студентски Съюзъ. Къмъ всички тия инициативи н-вото се държи индиферентно, нѣщо повече, враждебно. Това е било причината щото студентството да го бламира на 24 октомври 1926 година и да не го остави да искара мандата си.

Въ новоизбраното н-во се избралъ председател Ст. Спасичевъ, членове Бор. Поповъ, Милкана Попова, М. Калчевъ, Ив. Друмевъ, Ив. Тодоровъ и П. Стойковъ. Полученото отъ старото н-во наследство изглежда, че е било въ безпорядѣкъ, защото първите протоколи се отдѣлятъ само за домакинската частъ, касиера и счетоводството. Н-вото по решение на общостудентското събрание влиза въ сношение съ Бѣлг. Нац. Ст. Съюзъ и записва Д-вото за членъ. Въвежда се червената шапка съ националенъ триколюръ и кафявъ шнуръ. Ревизиратъ устава и усилятъ събирането на суми отъ голѣмото число дебитори. Предъ видъ доброто финансово положение на Д-вото къмъ края на дейността си н-вото намалява цените на продаваните въ домакинството учебници. Н-вото подема инициативата за образуване на Д-во за проучване стопанското положение на страната. Инициативата поради ненавременностъ пропаднала.

На 6 ноемврий 1927 год. се избира ново н-во съ председател Ст. Спасичевъ, и членове: Н. Ковачевъ, Ив. Пандовъ, Ат. Чолаковъ, Л. Свещаровъ, Ив. Тодоровъ и Б. Кутрянски. Въ дейността на настоятелството се срѣщатъ следните реализирани инициативи: издадени учебници по Селско-стопанско счетоводство и Търговско знание; Търговско смѣтане и Педагогика (откупени отъ авторите); организира екскурзия до Цариградъ. Подпомогна бедни студенти съ плащане $\frac{1}{2}$ таксите на 12 души, а съ книги 21 студенти. Отдавна мечтаната идея за издаване на списание бѣ поставено на реализиране, само че въ по-ограниченъ размѣръ, а именно като се издаде Годишенъ сборникъ на български, френски и немски езици. Съдържанието му бѣ отъ статии застъпващи стопански въпроси и само една организационна. Разпръснати изъ всички градове на България, а сжщо така и въ чужбина чрезъ клоновете на Бѣлг.

Нац. Студ. Съюз, годишникът бѣ действителна реклама на българското студентство. Дѣло на това настоятелство е и студентския „Столъ-клубъ“.

На 20 октомврий 1928 год. общото събрание избра за настоятелство следнитѣ студенти: председателъ Ас. Торбовъ и членове Косю Стояновъ, Борисъ Кутрянски, Дим. Донева, Пенчо Кирчевъ, Дичо Черневъ, Маню Маневъ. Дейността на настоятелството се характеризира повече съ планиране на многото учебници натрупани въ домакинството, съ подкрепа на бедни студенти и пр. Н-вото уреди първата агитационна седмица презъ която се изнесоха предъ гражданството теми отъ стопански характеръ. Н-вото проучи положението на чиновника въ държавнитѣ и изборни учреждения, взема и изпрати на съответнитѣ мѣста и лица резолюции съ които се настоява за стабилитета, който трѣбва да се гарантира на вишиститѣ съ стопанско образование.

Въ общото годишна събрание на 24 октомврий 1929 год. се избира настоятелство въ съставъ председателъ К. Стояновъ първоначално, а въ последствие Б. Кутрянски и членове Дичо Черневъ, М. Маневъ, Нико х. Никовъ, Н. Несторовъ, Бож. Янговски и Ан. Стайковъ. Дейността на това н-во се отказва да описвамъ въ подробности по много причини. Ще цитирамъ, обаче, само нѣкои инициативи, които до сега сж били подети и реализирани. Като най-големъ свой активъ н-вото смѣта издаването на ежемесечно списание „Студентска дума“, подъ редакцията на отговоренъ ре-

дакторъ К. Траяновъ и редактори: Косю Стояновъ, Бор. Кутрянски, Бор. п. Ивановъ и Вл. Абаджиевъ. Н-вото взе участие при издаването на Обща теория по счетоводство, а сжщо така издава цикло-тирани записки по Търговска Политика. Подпомогнало е парично студентитѣ съ 9,000 лева, студентския столъ съ 5000 лв. Добруджанската библиотека въ гр. Добричъ съ 500 лв. Раздало е за ползване книги и помагала на стойностъ 7300 лв. Като родолюбива организация Студентското д-во взема участие съ свой ораторъ въ общонародния протестъ противъ репарациитѣ и мирнитѣ договори и последнитѣ си конвенции, сжщо при протестното събрание на добруджанци по случай кървавитѣ издевателства въ Добруджа. Взело е инициативата за основаване Д-во на свършилитѣ Висшето търг. училище, като въ най-скоро време ще разпрати до колежитѣ проекто-устава и циркулярно писмо.

Чужда ми е мисълта, че съмъ могълъ да обхвана всички развили се събития изъ живота на Студентското д-во отъ 1924 год. до днесъ. Не мисля сжщо, че и бележитѣ ми сж пълни, защото сухитѣ протоколи даватъ само толкова. Да направя, обаче, едно малко описание на перипетитѣ презъ които е минало Студентското д-во, да заинтересува неговитѣ членове съ всички ония инициативи, които предшественицитѣ имъ сж си поставили за разрешение, бѣше неото желание. Дали съмъ успѣлъ оставамъ на тебе читателю да сждишъ!

СТУДЕНТСКИ ВЕСТИ.

Въ настоятелството на дружеството станаха следнитѣ промѣни: Председателъ Борисъ Кутрянски, секретаръ — Ангелъ Стайковъ. Останалиятъ съставъ е сжщия.

Общото извънредно събрание на дружеството, състояло се на 29 Априлъ т. г. избра комисия за учредяване на Дружество на свършилитѣ академията съ съставъ: Б. Кутрянски, Б. п. Ивановъ, К. Траяновъ, П. Кавлаковъ, Тр. Трифоновъ, Йовчо Стояновъ, П. Нишаловъ и Емилъ Първановъ.

Комисията по учредяването на Д-вото на свършилитѣ Висшето търговско училище въ Варна, въ заседанието си на 10 Май т. г. реши: да се отправи циркулярно писмо до всички свършили (дипломирани) Академията, съ което ги приканва да взематъ присърдце лансираната идея, като сжщевременно си съобщятъ адреситѣ до канцеларията на Студентското Д-во при Търговската Академия — Варна. Понастоящемъ, комисията работи проекто-устава, който ще се изпрати на свършилитѣ за сведение и обсъждане.

Настоятелството на дружеството, цикло-тира записки по Търговска политика, като допълнение къмъ Външната търговска политика, отъ г. Д-ръ Г. Сараковъ.

Въ събранието си на 12 Май т. г. настоятелството отпусна отъ касата на дружеството безвъзмедна помощъ въ размѣръ отъ 500 лв. за купуване книги на добруджанскитѣ българи въ гр.

Добричъ. Плюсъ това, по негова инициатива, е пусната дописка съ сжщата целъ, между студентитѣ.

Въ домакинството на дружеството се намиратъ циклостилни задачи по Индустриално счетоводство. Колежитѣ, които се готвятъ за изпитъ, нека си взематъ бележка.

По случай патронния празникъ на студентството (2 Юний, Ботйовия день), настоятелството на дружеството прави грѣскави приготовления за тържественото му отпразнуване. Желателно е гражданството и официалнитѣ власти да взематъ участие въ това общо-народно тържество.

Миналиятъ месецъ въ Лисабонъ — Франция, се е състоялъ третия конгресъ на Международната Студентска Есперантска Федерация.

Конгресътъ се е председателствувалъ отъ ректора на университета г. Jheusi който сжщевременно е билъ и представител на Министерството на Просвѣтата. Презъ време на конгреса отъ Juadet, бившъ възпитаникъ на Висшето педагогическо училище, е държана знаменита и добре аргументирана речъ:

„Може ли университетската младежъ да стои още на страна отъ Есперантото“.

Редакцията моли всички ония абонати, които още не сж се издължили да побързатъ и сторятъ това въ най-скоро време, на администратора Стефанъ Велевъ — студентъ въ Академията

ЗА СВЕДЕНИЕ.

Редакционният комитет на „Студентска дума“, съобщава на своите абонати и читатели, че съвместният брой, свършва течението на списанието през тая година.

Той благодари на всички сътрудници за тяхната подкрепа въ списването му, особено на г. П. Куртев, г. Б. Бойчев, г. Ф. Белмер, г. Н. В. Долински, г. Г. Свраков, г. Ст. Чолаков, г. С. Пашев и г. Н. Маждров, а тъй също и на читателите за вниманието им към органа на Студентското дружество.

Открива се подписка за абонати на

СТУДЕНТСКА ДУМА

за година III-та.

Издание на Студентското дружество
при

Висшето Търговско Училище — Варна.

Излиза всѣки месецъ въ 2—2½ печатни коли.

Трибуна за обсъждане на разни стопански въпроси.
Защитникъ на студентскитѣ интереси.

Годишенъ абонаментъ:

За студенти 20 лв.

За други 50 лв.

Редакция и администрация:

при Висшето Търговско Училище
Варна.